

Ook met (kenmerken van) AD(H)D doe ik mee!

Auteur: Marion Staarink - van Rooij

Studentnummer: 2155277

Titel: Ook met (kenmerken van) AD(H)D doe ik mee!

Master Special Educational Needs (M SEN)

Fontys Opleidingscentrum Speciale Onderwijszorg

Leerroute: Gespecialiseerd Leraar (deeltijd)

Begeleid door: Anja van Zon

Maand en Jaar : Juni 2011

<u>Inhoudsopgave</u>	<u>Blz.</u>
Inleiding	3
Samenvatting	5
Hoofdstuk 1 Aanleiding en probleemstelling	7
Hoofdstuk 2 Theoretische onderbouwing	10
Hoofdstuk 3 Onderzoeksmethodologie	17
Hoofdstuk 4 Data analyse en resultaten.	21
Hoofdstuk 5 Conclusies en aanbevelingen	32
Hoofdstuk 6 Evaluatie onderzoek	36
Literatuurlijst	40
Bijlagen:	
Bijlage 1 Voorbeeld didactisch groepsoverzicht van S. en R.	41
Bijlage 2 Voorbeeld groepsplan van S. en R.	43
Bijlage 3 Zelfstandige werkkaart van S.	47
Bijlage 4 Zelfstandige werkkaart van R.	48
Bijlage 5 Observaties en tijdsteekproeven S.	49
Bijlage 6 Observaties en tijdsteekproeven R.	53
Bijlage 7 Analyse van de enquête onder het team over zelf- standig werken in de groepen.	55
Bijlage 8 Uitkomsten van de enquête onder de leerlingen	61
Bijlage 9 Toetsresultaten leerling S.	64
Bijlage 10 Toetsresultaten leerling R.	65
Bijlage 11 Persoonlijk Ontwikkelingsplan (POP)	66
Bijlage 12 Verslag afronding bijeenkomsten in de leerlijn	74

Inleiding

Dit onderzoek, met als onderwerp taakgerichtheid tijdens het zelfstandig werken bij een leerling met kenmerken van de gedragsstoornis ADHD en een leerling met kenmerken van de gedragsstoornis ADD, komt voort uit een hulpvraag van mij als leerkracht van deze twee leerlingen in het Speciaal Basis Onderwijs. Als leerkracht ben ik zoekende naar de verschillende theorieën en methoden bij deze problematiek, maar vooral naar een passende aanpak bij deze leerlingen. Het taakgedrag van deze leerlingen is onvoldoende en hierdoor krijgen zij hun taken niet af. De leerling met kenmerken van ADHD eist te veel aandacht van de leerkracht. De leerling met kenmerken van ADD eist niet veel aandacht van mij als leerkracht, maar doordat hij zijn taken niet (naar behoren) af krijgt ontstaat ook bij hem een verlegenheids situatie. Deze verlegenheids situatie leidt tot de volgende onderzoeksvraag:

Hoe geef ik sturing aan leerling S. (met kenmerken van ADHD) en leerling R. (met kenmerken van ADD) zodat zij rustig en taakgericht aan het werk blijven tijdens het zelfstandig werken en hun weektaak af krijgen?

De reden dat ik dit onderzoek uitvoer, is omdat ik als gespecialiseerde groepsleerkracht meer kennis en vaardigheden wil verwerven en kunnen toepassen bij kinderen met werkhoudingproblemen. Het gaat hierbij specifiek om deze twee leerlingen, maar ik kan deze kennis wellicht in de toekomst, eventueel met een aanpassing, ook toepassen bij andere leerlingen.

Dit onderzoek is opgebouwd in zes hoofdstukken:

- In hoofdstuk één beschrijf ik met behulp van de verlegenheids situatie hoe ik tot mijn onderzoeksvraag en deelvragen ben gekomen.
- In hoofdstuk twee wil ik een aantal begrippen verhelderen en verder heb ik onderzocht wat er in de literatuur wordt verstaan onder taakgericht gedrag bij leerlingen met AD(H)D en welke begeleidingsmogelijkheden je hierbij kan toepassen.

- In hoofdstuk drie beschrijf ik welke methodes en welke onderzoeksmethoden en onderzoeksinstrumenten ik daarbij ingezet heb.
- In het vierde hoofdstuk beschrijf ik de resultaten van dit onderzoek.
- Vervolgens beschrijf ik in hoofdstuk vijf mijn conclusies en aanbevelingen met betrekking tot mijn onderzoek.
- Tot slot reflecteer ik mijn persoonlijke ontwikkeling in hoofdstuk 6.

Wat wil ik met dit onderzoek bereiken?

Ik hoop met dit onderzoek te bereiken dat ikzelf veel kennis opdoe, mijn leerkrachtgedrag zo weet aan te passen dat ik goed omga met deze leerlingen, ik mijn collega's kan ondersteunen als gedragsspecialist en natuurlijk dat de kinderen bij ons op school de begeleiding krijgen die ze verdienen

Samenvatting

Dit onderzoek, met als onderwerp taakgerichtheid tijdens het zelfstandig werken bij twee leerlingen met kenmerken van AD(H)D, komt voort uit een verlegenheidsituatie van mij als leerkracht in het Speciaal Basis Onderwijs.

Het doel van het onderzoek is om meer kennis en vaardigheden te verwerven en vervolgens tot een aanpak te komen waarmee ik meer grip krijg op het gedrag van leerling S. en leerling R. tijdens het zelfstandig werken in mijn SBO klas. Hierdoor moeten de leerlingen gedurende maximaal een uur per dag in staat zijn om zelfstandig, taakgericht en rustig aan hun weektaak te werken en de verschillende taken uit deze weektaak ook binnen de daarvoor gestelde tijd naar behoren af te werken.

Mijn onderzoeksvraag is:

Hoe geef ik sturing aan leerling S. (met kenmerken van ADHD) en leerling R. (met kenmerken van ADD) zodat zij rustig en taakgericht aan het werk blijven tijdens het zelfstandig werken en hun weektaak af krijgen?

Toen het voor mij duidelijk was wat mijn centrale vraagstelling was, heb ik deelvragen geformuleerd die verheldering konden geven bij het beantwoorden van mijn onderzoeksvraag. Deze deelvragen hadden betrekking op factoren die een rol spelen bij het werken aan de weektaak, de leerlingen waarop ik mijn onderzoek baseer, mijn eigen leerkrachtvaardigheden en de ervaringen van derden. Ik heb de antwoorden op mijn deelvragen proberen te vinden aan de hand van literatuuronderzoek, dossieranalyse, observaties, gesprekken met leerlingen en enquêtes onder collega's en leerlingen.

Gedurende het schooljaar heb ik op basis van voortschrijdend inzicht maatregelen genomen om meer grip te krijgen op het taakgedrag van beide leerlingen. In eerste instantie bestonden de maatregelen uit eenvoudige oplossingen als een rustige werkplek, veel positieve feedback en iets meer individuele begeleiding.

Omdat deze maatregelen onvoldoende effect hadden zijn we op zoek gegaan naar mogelijkheden voor een intensievere begeleiding.

Op Internet had ik een artikel gelezen over werkhoudingproblemen. Hierbij werd de zgn. afstemmingsstrategie, ook wel de OPA-strategie genoemd (Ortho-Pedagogische-Afstemming), aanbevolen. Het idee achter de OPA-strategie is dat het kind weer zelf verantwoordelijk wordt voor zijn eigen werk(houding). Uitgangspunt in het handelen van de leerkracht is het denken en de emoties die een kind t.a.v. de taak heeft. Door actief te vragen naar emoties die een kind heeft t.a.v. de taak en vervolgens je instructie af te stemmen op deze emoties betrek je het kind in zijn eigen leerproces. Hierdoor voelt het kind zich serieus genomen en dit verhoogt zijn motivatie! .

Omdat wij direct het gevoel hadden dat deze aanpak bij deze leerlingen zou kunnen werken, zijn we vanaf januari met deze aanpak begonnen.

Deze afstemmingstrategie heeft duidelijk een positief effect gehad op de taakgerichtheid en de motivatie van beide leerlingen. Het lukt beide leerlingen op dit moment om hun weektaak op tijd af te krijgen. Verder is bij leerling R. ook een grote vooruitgang terug te zien in zijn toetsresultaten. Toch zijn er zeker nog aandachtspunten en zorgen. Het blijft dan ook belangrijk om dit proces kritisch te blijven volgen. Waar gaat het goed? Waar moeten we iets aanpassen?

In hoofdstuk 5 heb ik, op basis van de ervaringen, conclusies getrokken en aanbevelingen gedaan. Gezien de positieve ervaring met de OPA-strategie, heb ik deze aanpak terug laten komen in mijn aanbevelingen. Verder heb ik gedurende het onderzoek bij leerling R. het effect gezien van medicatie. Omdat deze leerling in de enquête ook zelf aangaf dat het pilletje hem helpt bij zijn concentratie, wil ik dit zeker aan mijn collega's meegeven.

In het laatste hoofdstuk heb ik ten slotte mijn onderzoek geëvalueerd en beschreven wat het onderzoek mij heeft opgeleverd voor mijn persoonlijke ontwikkeling.

Ik verwacht dat ik de komende jaren mijn leerkrachtvaardigheden nog verder kan ontwikkelen waardoor ik steeds meer grip krijg op mijn klassenmanagement tijdens het zelfstandig werken en bij de begeleiding van leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften.

Hoofdstuk 1 Aanleiding en probleemstelling

1.1. Aanleiding:

Tot dit schooljaar heb ik als rugzakbegeleidster voornamelijk individueel of in kleine groepjes met kinderen gewerkt. Dit schooljaar heb ik voor het eerst gedurende twee dagen in de week een eigen groep. Het betreft een bovenbouwgroep van 14 kinderen in het SBO. In onze groep wordt dagelijks zelfstandig gewerkt aan een weektaak. Het is voor mij, als beginnende leerkracht, nog best lastig om het zelfstandig werken goed te begeleiden. Met dit onderzoek wil ik meer handvatten krijgen om het zelfstandig werken in een SBO groep goed te kunnen begeleiden.

1.2. Probleemstelling:

In mijn groep zitten leerlingen met leerproblemen en/of gedragsproblemen. Er zijn leerlingen met PDD-NOS, NLD, AD(H)D, faalangst, dyslexie en dyscalculie, enz.. Het is mij opgevallen dat het voor sommige leerlingen moeilijk is om rustig en taakgericht aan het werk te blijven tijdens het zelfstandig werken.

Als de groep zelfstandig aan het werk is, geef ik meestal instructie in kleine (niveau) groepjes. De overige leerlingen moeten op dat moment rustig aan het werk zijn aan hun eigen taak. Helaas lukt het sommige leerlingen niet om gedurende de hele tijd die er voor staat rustig aan het werk te blijven. Vaak ontstaat er na ongeveer een half uur meer onrust in de klas doordat sommige kinderen niet meer met hun de weektaak bezig zijn. Er ontstaat dan vaak meer geroezemoes in de klas en sommige leerlingen gaan onnodig rondlopen. Dit gaat dan ten koste van de leerlingen die nog wel aan hun weektaak werken. Dit drukke, onrustige gedrag doet zich met name voor bij leerling S. Bij deze leerling zien wij veel kenmerken van ADHD. Bij een andere leerling (R) lijkt het er op het eerste gezicht alsof hij intensief aan het werk is. Hij gedraagt zich rustig en valt derhalve minder op. Toch blijkt, als je kijkt naar de hoeveelheid en de kwaliteit van het afgeleverd werk, dat hij zijn weektaak onvoldoende af krijgt. Bij deze leerling loopt op dit moment een onderzoek omdat hij veelkenmerken vertoont van ADD. Ik wil me in mijn onderzoeks-verslag richten op deze twee leerlingen die in hun gedrag / werkhouding opvallen ten opzichte van hun klasgenoten.

1.3. Doelstelling van het onderzoek:

Ik hoop door dit onderzoek meer inzicht te krijgen in de theorie over zelfstandig werken en hoe mijn collega's omgaan met het zelfstandig werken in hun groep.

1.4. Doelstelling in het onderzoek.

Ik wil een aanpak ontwikkelen om meer grip te krijgen op het gedrag van leerling S. en leerling R. tijdens het zelfstandig werken in mijn SBO klas. Hierdoor moeten de leerlingen gedurende maximaal een uur per dag in staat zijn om zelfstandig, taakgericht en rustig aan hun weektaak te werken en de verschillende taken uit deze weektaak ook binnen de daarvoor gestelde tijd naar behoren af te werken.

1.5. Mijn centrale vraagstelling:

Hoe geef ik sturing aan leerling S. (met kenmerken van ADHD) en leerling R. (met kenmerken van ADD) zodat zij rustig en taakgericht aan het werk blijven tijdens het zelfstandig werken en hun weektaak af krijgen?

1.6. Mijn deelvragen:

Deelvragen ten aanzien van factoren die een rol spelen bij het werken aan de weektaak:

1. Wat wordt van de leerlingen verwacht ten aanzien van de weektaak?

Deelvragen ten aanzien van de leerlingen waarop ik mijn onderzoek wil gaan richten:

2. Waaruit bestaan bij leerling S. en leerling R. de moeilijkheden, zorgen en positieve aspecten?
3. Welke zaken vallen bij leerlingen S. en R. op tijdens het zelfstandig werken?

Deelvragen ten aanzien van mijn eigen handelen als leerkracht:

4. Welke maatregelen heb ik genomen tot januari genomen om het taakgericht werken aan de weektaak te bevorderen en wat was het effect ervan?
5. Welke extra maatregelen heb ik vanaf januari genomen om ervoor te zorgen dat leerling S. en leerling R. meer inzicht kregen wat van hen verwacht werd tijdens het zelfstandig werken?

Deelvragen ten aanzien van derden:

6. Hoe wordt het zelfstandig werken door de andere groepsleerkrachten op onze school begeleid?
7. Wat zeggen mijn collega's over het bevorderen van taakgericht werken door leerlingen met kenmerken van ADHD en ADD?
8. Wat vinden de leerlingen van het zelfstandig werken in onze groep?

1.7. Beoogd resultaat:

Mijn doel is bereikt als ik heb onderzocht of veranderingen en aanpassingen in mijn gedrag bij het sturing geven tijdens het zelfstandig werken een positieve invloed hebben op alle leerlingen in de groep en specifiek op de leerlingen S. en R.

Ik ben tevreden wanneer de werkhouding van de leerlingen S. en R. is verbeterd waardoor ze langer taakgericht aan het werk kunnen blijven en ik als leerkracht mijn aandacht gelijkmatiger kan verdelen over alle leerlingen in mijn groep.

Hoofdstuk 2 Theoretische onderbouwing

Voor dit onderzoek heb ik gezocht naar theoretische achtergrondinformatie. Tevens wil ik in dit hoofdstuk een aantal begrippen verhelderen.

2.1. Wat zijn de achtergronden van het onderwijs op onze school ?

Op onze school werken we volgens het model van de **1-Zorgroute**. Door middel van groepsplannen werken wij **handelingsgericht** (HGW). HGW beoogt de kwaliteit van het onderwijs en de begeleiding van alle leerlingen te verbeteren. De leerling met zijn onderwijsbehoeften staat centraal. Hierdoor wordt bevorderd dat ieder kind zoveel mogelijk 'onderwijs op maat' krijgt. Wat heeft dit kind, van deze ouders, in deze groep, bij deze leerkracht op deze school de komende periode nodig? Het spreken over onderwijsbehoeften vraagt niet zozeer een omslag in handelen, als wel een omslag in denken. Het helpt om je te richten op het doel en de aanpak. De leerkracht is voor de leerlingen niet alleen de eerste stuurman, maar ook identificatiefiguur. De leerkracht kijkt ook kritisch naar zijn eigen handelen. "Wie wil zorgen dat leerlingen niet uit de boot vallen, moet zich afvragen uit welke boot ze dan vallen en of de kwaliteit van die boot er misschien iets mee te maken heeft ." (Pameijer e.a. 2009)

Handelingsgericht werken streeft een kwaliteitsverbetering vanuit principes van **adaptief onderwijs** en doeltreffende leerlingbegeleiding na. Stevens (2004) benoemt een adaptieve benadering als volgt: "Leerlingen die in staat gesteld worden om vooralsnog binnen het circulaire kader te laten zien wat zij kunnen (competitie), die leren dat je de dingen samen met anderen leert, die ondersteund en uitgedaagd worden door leraren en medeleerlingen (relatie) en die weten dat ze het zelf moeten doen maar ook kunnen (autonomie) ." Stevens probeert elk kind datgene te bieden wat het nodig heeft. Kijk naar het kind, naar de ontwikkeling. Probeer niet alleen leerdoelen te behalen die alleen gericht zijn op het verwerven van kennis maar ook op emotionele en creatieve ontwikkeling. Sfeer en geborgenheid, zodat het kind in staat is om een reëel zelfbeeld te creëren. Positieve gevoelens van de leerling met betrekking tot relatie, competentie en autonomie zetten aan tot intrinsiek gemotiveerd gedrag, waardoor leerlingen uitdagingen willen aangaan en effectief willen zijn in de eigen omgeving.

2.2. Wat zijn de kenmerken van zelfstandig werken?

Op onze school wordt gewerkt volgens het **GIP-model**.*

(GIP staat voor Groeps- en Individueel gericht Pedagogisch en didactisch handelen.)

Dit GIP- model is een aanpak waarin wordt toegewerkt naar:

- zorgen voor één lijn binnen school
- meer tijd voor planmatig handelen van de leerkracht
- meer tijd en ruimte voor de zorgleerlingen
- vergroten van de zelfstandigheid
- toenemende zelfstandigheid en het oplossingsvermogen van kinderen
- vergroten van het competentiegevoel

Het GIP-model richt zich in eerste instantie op een goede organisatie in de groep, waardoor de leerlingen zelfstandig kunnen werken. De leerkracht krijgt daardoor de mogelijkheid om instructie en begeleiding op maat te geven. Zelfstandig werken kun je dus zien als een voorwaarde voor het geven van instructie aan individuele leerlingen of aan een groepje leerlingen.

Zelfstandig werken omvat een hele reeks van vaardigheden die kinderen in loop van de basisschool steeds beter onder de knie krijgen:

Een zelfstandige leerling: (volgens Förrer en Schouten, 2009)

- Weet wat er van hem/haar verwacht wordt
- Is gemotiveerd
- Kan omgaan met uitgestelde aandacht.
- Houdt zich aan de regels
- Kan eigen taken plannen.
- Kan het eigen werk controleren en zo nodig registreren.
- Kan eventuele problemen zelf oplossen.
- Kan andere leerlingen, zo nodig, helpen.

De genoemde kenmerken van een zelfstandige leerling schetsen een ideaalbeeld waaraan de meeste kinderen natuurlijk niet (helemaal) voldoen. De kenmerken geven echter wel

Bron:http://www.wsnsgemertlaarbeek.nl/syndeo_data/media/beleidsstukken/Zorgparagraaf_Petrus_Dondersschool081802.pdf

aan op welke aspecten de leerkracht zich moet richten als zij de zelfstandigheid van de leerlingen wil bevorderen.

2.3. Wat is eigenlijk AD(H)D?

Wil je over ADHD spreken, dan moet er wel sprake zijn van disfunctioneren volgens DSM-IV* Kinderen, jongeren en volwassenen met ADHD vertonen in hun gedrag twee opvallende kenmerken, met name aandachtstekort en hyperactiviteit-impulsiviteit.

Aandachtstekort wil zeggen dat het 'aandachtsniveau' onvoldoende aangepast is aan de eisen van omgeving.

Hyperactiviteit wil zeggen dat het 'activiteitsniveau' niet goed is aangepast aan de verwachtingen van de omgeving. Men is vaak te hevig, te druk op momenten dat dat niet wordt verwacht of ongepast is.

Impulsiviteit wil zeggen dat men zich niet goed kan beheersen, er niet in slaagt eerst na te denken vooraleer men iets doet of zegt.

Volgens **DSM-IV** zijn er drie typen van ADHD.:

1. ADD, het type met alleen concentratieproblemen

Bij dit type ontbreekt de H van hyperactiviteit. Mensen met ADD kunnen zichzelf er niet toe kunnen brengen om iets te willen. Dat kost hen ongelooflijk veel meer energie dan anderen.

2. HD, het type met alleen hyperactiviteit en impulsiviteit.

3. ADHD, het gecombineerde type

Dit type kenmerkt zich door zowel concentratieproblemen, hyperactiviteit en impulsiviteit. De meeste mensen met ADHD behoren tot deze categorie.

Als ik naar de twee leerlingen waar ik me in dit onderzoek met name op richt kijk, herken ik in **leerling R.** vooral het type dat beschreven is onder 1. Met name het stukje dat het ongelooflijk veel energie kost om iets te willen is heel herkenbaar! R. begint goed aan zijn taak maar hij kan zijn concentratie heel moeilijk vasthouden. Hij droomt weg en het lukt hem niet om zijn taken af te krijgen. In **leerling S.** herken ik het

*Bron: Van Lieshout, 2009, blz. 185.

gecombineerde type. Hij heeft zowel problemen met aandacht, moeite om zich te concentreren, als hyperactiviteitsproblemen, kan moeilijk stil zitten/is erg beweeglijk, en heeft impulsiviteitsproblemen wat je bijvoorbeeld terug ziet in het roepen door de klas voordat hij een beurt heeft gekregen.

2.4. Hoe kun je als leerkracht het beste omgaan met leerlingen met AD(H)D?

Drukke kinderen vragen heel expliciete aandacht van de leerkracht. Het gaat niet vanzelf goed zoals bij andere kinderen. De leerkracht zal steeds afwegingen moeten maken in haar interactie, instructie en klassenmanagement en reflecteren op de effecten: wat werkt wel en wat werkt niet? In de boeken van Bollaert, Jenninga en van Lieshout heb ik veel bruikbare tips gevonden hoe je als leerkracht om kan gaan met leerlingen met AD(H)D. Veel aanwijzingen (bijvoorbeeld met betrekking tot rust, structuur, positieve relatie, medicatie, enz.) worden door mij al consequent toegepast.

Aanbevelingen waar ik de komende tijd extra op wil gaan letten zijn:

- Geef ruimte voor motorische activiteiten (na beweging is concentratie beter), en geef precies aan wanneer de motorische onrust wel en niet is toegestaan.
- Bespreek situaties na; wat is het gevolg van je gedrag.
- Leer hem te werken volgens een vast oplossing- en stappenschema.
- Leer hem zijn taken te ordenen zodat hij overzicht krijgt over de leerstof, maak dag-/weekschema's en deel een taak samen met hem op in deeltaken.
- Leer hem hoe hij de kern in de tekst kan ontdekken en laat hem dit verwoorden.
- Leer hem hoe hij zijn aandacht er beter bij kan houden. Betrek hem als hij wegdwaalt. Help hem zo prikkels te verwerken.
- Maak het kind medeverantwoordelijk voor zijn eigen leerproces, dit kan door de zelfcontrolemechanismen aan te leren. Een onderdeel van zelfcontrolemechanismen is het aanleren van **selfmonitoringtechniek**. (van Lieshout, 2000). Deze techniek gaat ervan uit dat het kind een doel stelt, dit doel bewaakt tijdens het werken en na afloop kijkt of hij dit doel bereikt heeft. Je kunt het kind strategieën leren om zich beter te kunnen concentreren, bijvoorbeeld door: doelen te stellen en (prioriteiten) lijstjes te maken en af te werken, bewust een rustige plek te zoeken, alle overbodige spullen van tafel te halen, opschrijven of laten verwoorden hoe hij een opdracht gaat doen en vast te leggen wat hij dat uur af wil hebben. Als het kind zijn doel bereikt heeft mag hij zichzelf belonen.

Volgens Timmerman (2002) hebben kinderen met AD(H)D te kampen met een tekort aan aandachtsvermogen, wat aan de basis ligt van een goede werkhouding. Deze kinderen hebben volgens niet het vermogen om uit zichzelf structuur te brengen in hun denken, werken, hele omgeving en in hun leven. De structuur moet dus van buitenaf komen. Door slechts een extreme vorm van externe sturing kan het kind komen tot verinnerlijking van structuur. **Volgens Timmerman (2002) spreken we van een werkhoudingprobleem wanneer uiterlijk zichtbaar is dat het kind:**

- Niet begint te werken
- al begint met de taak voor de instructie klaar is;
- gaat rond kijken of onnodig gaat lopen;
- Stukken overslaat of juist zijn werk niet afkrijgt.

Tevens is er volgens Timmerman (2002) ook denkgedrag zichtbaar. Hierbij kun je denken aan gedrag als wegdromen, afgeleid zijn (door spullen of mensen), uitvoeren van een taak zonder plan, vastlopen, (expres) fouten maken en in de war raken.

Een manier om werkhoudingproblemen aan te pakken is de zgn. afstemmingsstrategie, ook wel de **OPA-strategie** genoemd (Ortho-Pedagogische-Afstemming) die werd beschreven door te Braake en Meerwaldt (2000).*

Het idee achter de OPA-strategie is dat het kind weer zelf verantwoordelijk wordt voor zijn eigen werk(houding). Uitgangspunt in het handelen van de leerkracht is het denken en de emoties die een kind t.a.v. de taak heeft. De leerkracht vraagt hier actief naar en stemt dan de instructie af op de emoties van het betreffende kind. Tijdens de individuele taakinstructie en uitleg stelt de leerkracht open, uitnodigende vragen. Met deze vragen wil zij achter de gedachten van de leerling komen. Er is aandacht voor:

- de inhoud van de taak en het materiaal;
- het doel van de taak;
- de aanwezige voorkennis of oplossingsweg;
- verwachtingen t.a.v. haalbaarheid en inspanning;
- beoordeling van resultaat, oplossingsweg en tijd.

*Bron Braake, L & Meerwaldt, P (2000). Werkhoudingproblemen. Makrant 49 maart 2000, <http://www.marant-ed.nl/frappant.php?q=196>

Vervolgens gaat de leerling aan het werk (met tussentijdse stimulans) en daarna volgt de beoordeling en de nabespreking t.a.v. de afgesproken aspecten. Los van het resultaat bespreken zij ook het werkgedrag. Belangrijk is de zgn. attributie: waaraan schrijft het kind wel/niet slagen toe? Na de leerling spreekt ook de leerkracht haar idee hierover uit. De leerkracht let erop dat zij succes toeschrijft aan inspanning en bekwaamheid bij het kind en in geval van falen dit toeschrijft aan externe factoren (bijv. moeilijkheidsgraad van de opdracht. De leerling moet wel een taak voor zich krijgen waarvan van tevoren succes verwacht mag worden. Krijgt een leerling m.b.v. de afstemmingsstrategie wat vaker succes dan zal de werkhouding door deze succeservaringen verbeteren. Immers, als je inspanningen lonen dan is het de moeite waard. Langzamerhand kan de leerkracht de eisen weer verhogen. In de termen van adaptief onderwijs: de leerling voelt zich meer competent.

2.5. Hoe kan ik de motivatie bij leerlingen met AD(H)D verhogen?

Zelfstandigheidvergroting houdt in dat de motivatie van de leerlingen meer en meer verschuift van extrinsiek naar intrinsiek. Intrinsieke motivatie wil zeggen dat de leerling van binnenuit gemotiveerd is om zijn kennis en kunde uit te breiden.

Door de aandachtproblemen hebben kinderen met ADHD vaak moeite om de gehele instructie tijdens lessen op te vangen waardoor ze vaak veel faalervaringen hebben in bijvoorbeeld het leren lezen, schrijven en rekenen. Ook de overmatige verbale en motorische activiteiten van deze kinderen kunnen de energie afleiden van leren en door de impulsiviteit kunnen ze veel fouten maken in taken. Het gevoel van hulpeloosheid en eventuele lage zelfwaardering (die overigens ook kan ontstaan door het niet geaccepteerd worden door klasgenoten), hebben een grote invloed op het ontstaan van motivatieproblemen (Mercer en Pullen, 2005).

Naar de relatie tussen leren, motivatie en emotie is veel onderzoek gedaan.

Volgens Van der Werf (2005) is er geen sprake van een hiërarchisch verband tussen leren, motivatie en emotie. Wanneer een leerling zich inspant, zijn capaciteiten en interesses benut bij het werken aan uitdagende opdrachten, en er helemaal in opgaat, dan krijgt deze leerling het gevoel iets onder de knie te krijgen. En hiermee ontstaan vanzelf gaandeweg zelfvertrouwen en zelfstandigheid. Het is dus onjuist dat eerst de emotie en motivatie “op orde” moeten zijn voordat het kind kan leren. Sociaal-emotionele problemen mogen dat ook geen reden zijn om het leren op school op te schorten of uit te stellen. (Pameijer, 2009)

Stevens baseert zich op een cognitief-motivatatie-model, wat inhoudt dat niet-taakgericht gedrag wordt gezien als betekenisvol gedrag. Het wordt gezien als een uiting van de verwachting van de leerling dat hij geen competentie zal ervaren in het leren. Hij kiest er daarom voor inactief te zijn. Het is volgens dit model belangrijk dat er leerkracht-leerlinginteractie plaatsvindt, waarin verwachtingen en attributies naar voren komen. Motivatie neemt hierbij een belangrijke plaats in. In de praktijk betekent dit dat de leerkracht en de leerling in dialoog treden. Dit kan tijdens het werken in de klas gebeuren. De leerkracht daagt de leerling uit om zelf doelen en evaluatiecriteria te formuleren en stelt vragen die helpen dit te doen, zoals “Hoeveel tijd denk je nodig te hebben?” en “Wat wordt er precies in deze opgave gevraagd?”. Deze manier van werken noemen we ook wel **interactieve instructie**, omdat zowel de leerling als de leerkracht actief bezig zijn plannen te maken. Omdat de leerling actief betrokken is bij het proces is de kans dat een goede afstemming plaatsvindt op zijn eigen motivatie en situatie groot. Uit een evaluatiestudie bleek deze methode effectief te zijn bij kinderen die weinig taakgericht gedrag vertonen. Het taakgericht gedrag bleek met 60% a 70% te zijn gestegen (Stevens et al., 2000).

Hoofdstuk 3 Onderzoeksmethodologie

3.1. Keuze onderzoeksvorm:

In dit onderzoek ga ik op zoek naar mogelijkheden om mijn eigen leerkrachtgedrag tijdens het zelfstandig werken te verbeteren. Je kunt derhalve spreken van een actieonderzoek. Volgens Ponte (2002) is er hier sprake van als het onderzoek gericht is op het eigen handelen van de leerkracht en de situatie waarin dat handelen plaatsvindt. Het actieonderzoek is in principe cyclisch. Het gaat dus om een opeenvolging van kennis produceren en kennis toepassen.

Aangezien ik me in dit onderzoek met name richt op het handelen van mij als professioneel met twee leerlingen is dit onderzoek ook individuericht. Deze leerlingen vallen door hun externaliserende of internaliserende gedragsproblematiek op ten opzichte van hun medeleerlingen. Bij leerling S. loopt op dit moment een onderzoek of er sprake is van ADHD en bij leerling R loopt een onderzoek of er sprake is van ADD.

3.2. Opbouw onderzoek:

Om een goed onderbouwd onderzoek te bewerkstelligen wil ik de drie hoofdvormen van waarnemen gebruiken (Harinck, 2007). Dat zijn vragen stellen (middels een vragenlijst voor mijn collega's, gesprekken met leerlingen), observeren (video-opnames en tijdsteekproeven) en schriftelijke bronnen raadplegen (lezen van literatuur, lezen van achtergrondinformatie van onze school over zelfstandig werken).

Verder richt ik me bij het onderzoek op zowel leerkrachten als leerlingen. Leerkrachten en leerlingen kunnen anders aankijken tegen een onderwerp.

De triangulatie heeft hier dus betrekking op het gebruik van meerdere gegevensbronnen en op verschillende typen informanten. (Harinck 2007)

Om de ethiek te waarborgen wordt er in dit onderzoek niemand bij naam genoemd en worden geen persoonsgegevens gebruikt.

Om een goed beeld te krijgen van de beginsituatie heb ik video-opnames gemaakt. Ik heb er hierbij voor gekozen om te filmen terwijl mijn duopartner met de leerlingen aan het werk was. Dit gaf mij een goed beeld hoe mijn collega met de leerlingen omging en tevens hoe de leerlingen S. en R. op dat moment bij die leerkracht aan het werk waren. Hierbij heb ik bij mijn collega een aantal aspecten gezien die ik nog niet of te weinig toepaste. Door mijn

leerkrachtgedrag hieraan aan te passen, merkte ik al meteen een aantal positieve veranderingen.

Onze stagiaire orthopedagogiek heeft in het begin al observaties gedaan van het taakgedrag van leerling S tijdens het zelfstandig werken. Ik wil haar vragen om dit ook van leerling R te doen zodat we een goed beeld krijg van de problematiek.

3.3. Het analyseren van verzamelde gegevens naar een conclusie

Door de literatuurstudie en door mijn onderzoeken wil ik aan het eind van het onderzoek een antwoord hebben op mijn onderzoeksvraag:

Hoe geef ik sturing aan leerling S. (met kenmerken van ADHD) en leerling R. (met kenmerken van ADD) zodat zij rustig en taakgericht aan het werk blijven tijdens het zelfstandig werken en hun weektaak af krijgen?

Daarnaast wil ik komen tot het antwoord op mijn deelvragen.

Deelvragen ten aanzien van factoren die een rol spelen bij het werken aan de weektaak:

1. Wat wordt van de leerlingen verwacht ten aanzien van de weektaak?

Dit ga ik omschrijven.

Deelvragen ten aanzien van de leerlingen waarop ik mijn onderzoek wil gaan richten:

2. Waaruit bestaan bij leerling S. en leerling R. de moeilijkheden, zorgen en positieve aspecten?

Om tot een geschikte aanpak voor S. en R. te komen wil ik onderzoek doen naar de onderwijsbehoeften. Dit doe ik aan de hand van observaties, tijdsteekproeven en dossieranalyse.

3. Welke zaken vallen bij leerlingen S. en R. op tijdens het zelfstandig werken?

Dit ga ik meten met behulp van filmbeelden, overige observaties en gesprekjes over hun motivatie en werkhouding en problemen die zij daarbij ervaren...

Deelvragen ten aanzien van mijn eigen handelen als leerkracht:

4. Welke maatregelen heb ik genomen tot januari genomen om het taakgericht werken aan de weektaak te bevorderen en wat was het effect ervan?

Dit ga ik beschrijven.

5. Welke extra maatregelen heb ik vanaf januari genomen om ervoor te zorgen dat leerling S. en leerling R. meer inzicht kregen wat van hen verwacht werd tijdens het zelfstandig werken?

Hierbij beschrijf ik de maatregelen die ik (samen met mijn duopartner) vanaf januari genomen heb om het zelfstandig werken van leerlingen S. en R. te verbeteren. Hierbij wil ik aanbevelingen uit de theorie en tips van collega's, meenemen

Deelvragen ten aanzien van derden:

6. Hoe wordt het zelfstandig werken door de andere groepsleerkrachten op onze school begeleid?

Vanuit de theorie van zelfstandig werken wil ik een enquête voor alle leerkrachten van mijn school maken. Hierbij wil ik gegevens verzamelen hoe mijn collega's denken over zelfstandig werken, wat zij doen aan zelfstandig werken en wat het voor hen oplevert. Door mijn eigen handelen tijdens het zelfstandig werken te vergelijken met het handelen van mijn collega's krijg ik een goed beeld van mijn eigen leerkrachtvaardigheden.

7. Wat zeggen mijn collega's over het bevorderen van taakgericht werken door leerlingen met kenmerken van ADHD en ADD?

In de enquête wil ik een aantal specifieke vragen opnemen die gaan over het omgaan met "speciale" leerlingen. Ik wil weten waar mijn collega's tegen aanlopen bij leerlingen met AD(H)D en hoe zij hiermee omgaan. Zij kunnen mij mogelijk helpen aan nieuwe ideeën en inzichten.

8. Wat vinden de leerlingen van het zelfstandig werken in onze groep?

Ik vind het belangrijk om ook van de leerlingen te weten wat ze vinden van het zelfstandig werken. Daarom wil ik ook bij de leerlingen een enquête afnemen. Dit geeft mij meteen de mogelijkheid om ervaringen van leerling S. en R. te vergelijken met die van de overige leerlingen.

Bij het maken van vragen voor de enquête heb ik gelet op de aandachtspunten die worden beschreven in Kallenberg (2007) en Harinck (2007).

Ik kwam hierbij tot de volgende conclusies:

- Vragen zijn helder en simpel geformuleerd.
- De vragen zijn zoveel mogelijk vrij van jargon.
- Er is ruimte om open vragen nader tot te lichten.
- De tijdsbelasting is niet te zwaar.

- Het instrument is voorgelegd aan mijn critical friend Marieke.

3.4. Tijdspad

Het onderzoek zal plaatsvinden in een periode van 26 weken. Na het onderzoek worden alle gegevens verwerkt in een verslag. Het tijdspad ziet er als volgt uit:

Weeknummer	Activiteit
Week 44	- Video-opnames tijdens het zelfstandig werken - Analyse van de videobeelden - Gesprekken met leerlingen S. en R.
Week 45 t/m 52	- Eerste aanpassingen in mijn leerkrachtgedrag na aanleiding van videobeelden en opgedane ervaringen.
Week 1 t/m 4	- Lezen en verwerken van theorie
Week 5	-Tussentijdse evaluatie met internbegeleiders n.a.v. GSO toetsen. -Rapportgesprekken met ouders.
Week 6	- Enquête maken voor collega's - Enquête maken voor leerlingen van BB2 - Gesprekken met leerling S. en leerling R. over positieve en minder positieve aspecten van het zelfstandig werken.
week 5 t/m 14	-Toepassen van genomen (extra) maatregelen tijdens het zelfstandig werken. - Observaties tijdens het zelfstandig werken - Wekelijks evalueren van weektaak en gemaakt werk. - Gesprekken met leerling S. en leerling R. over positieve en minder positieve aspecten van het zelfstandig werken. - Verslaglegging van bevindingen
Week 15 t/m 18	-Uitwerken van bevindingen in onderzoeksverslag.

Hoofdstuk 4 Data-analyse

In dit hoofdstuk worden de resultaten gepresenteerd van de analyses van dossiers, observaties, tijdsteekproeven, gesprekken met leerlingen en de leerkracht- en leerling-enquêtes met als doel om uiteindelijk conclusies te kunnen trekken ten aanzien van mijn centrale vraagstelling.

Mijn centrale vraagstelling:

Hoe geef ik sturing aan leerling S. (met kenmerken van ADHD) en leerling R. (met kenmerken van ADD) zodat zij rustig en taakgericht aan het werk blijven tijdens het zelfstandig werken en hun weektaak af krijgen?

Mijn deelvragen:

4.1. Wat wordt van de leerlingen verwacht ten aanzien van de weektaak?

Aan het begin van het schooljaar werd een didactisch groepsoverzicht (zie bijlage 1) gemaakt waarbij per leerling bekeken is waar de prioriteiten liggen op didactisch gebied en op welk niveau de leerling ingedeeld moet worden bij de verschillende leergebieden. Ook wordt bekeken wat er van de leerling verwacht kan worden ten aanzien van werktempo en zelfstandigheid. Aan de hand hiervan zijn groepsplannen gemaakt (zie bijlage 2) voor rekenen en taal. Het didactisch overzicht en de groepsplannen worden driemaal per jaar bijgesteld aan de hand van toetsresultaten, observaties, gesprekken met leerlingen en met de intern begeleiders. Aan de hand van deze groepsplannen wordt ook bepaald welke taken (technisch lezen, begrijpend lezen, spelling, rekenen, opdrachten op de computer) er op de individuele weektaak komen. De hoeveelheid werk en het niveau van de opdrachten is per leerling afgestemd op de eigen capaciteiten, leervorderingen en werktempo. Alle leerlingen werken dagelijks (ongeveer een uur per dag) aan hun weektaak. Leerlingen kunnen hulp vragen aan de leerkracht of (als de leerkracht instructie aan het geven is) aan een andere leerling. De leerlingen zijn zelf verantwoordelijk voor het inplannen en afwerken van hun weektaak. Hierbij leren de leerlingen taken zelf in te delen binnen een tijdsplanning en zelf verantwoordelijk te zijn voor hun taken. De leerlingen leveren het werk wat af is in, en krijgen het (indien nodig) de volgende dag terug om het te corrigeren. De leerkracht registreert het werk dat af is en begeleidt de leerlingen waar nodig en mogelijk. De rol van de leerkracht verandert naar mate de leerlingen dichterbij het zelfverantwoordelijk leren komen. De rol verandert van leidend naar begeleidend.

Specifiek:

Bij leerling S ligt het accent in de weektaak vooral bij begrijpend lezen en spelling. Hij heeft namelijk bij rekenen minder achterstand als bij begrijpend lezen en spelling en hij volgt bovendien dagelijks al rekenlessen in een rekengroep die afgestemd is op zijn eigen niveau. Hij krijgt bij spelling en begrijpend lezen altijd eerst instructie (in een klein niveaugroepje) en maakt vervolgens de opdrachten zelfstandig.

S. beheerst het technisch lezen inmiddels voldoende. Hij mag zelfs dagelijks een leerling uit de onderbouw begeleiden (tutor-lezen). Dit gaat hem goed af en hij krijgt er ook veel complimenten voor, waardoor zijn zelfvertrouwen gegroeid is. Het technisch leesniveau van S. wordt onderhouden omdat hij tijdens het werken aan de weektaak minimaal een kwartier zelfstandig moet lezen. Een voorbeeld van een weektaak van S. is bijgevoegd in bijlage 3.

Bij leerling R. staat er sinds kort ook rekenen op zijn weektaak. Hij heeft namelijk bij zowel rekenen, als begrijpend lezen en spelling een goede vooruitgang laten zien. Er is nu afgesproken dat hij bij zijn rekenniveaugroep een blok mag overslaan. Tijdens het zelfstandig werken maakt hij de oefenstof uit het blok dat hij heeft overgeslagen. Bij het begrijpend lezen heeft hij in het begin van het jaar veel extra begeleiding gehad. Hij is daardoor zo goed vooruitgegaan dat hij dat onderdeel nu geheel zelfstandig kan maken. Omdat R. het technisch lezen nog onvoldoende beheerst, krijgt hij ook nog instructie en begeleiding op dit gebied. Een keer per week leest hij samen met de leerkracht en vervolgens wordt er gekeken welke opdrachten hij hierbij moet maken. R. maakt de opdracht vervolgens zelfstandig en oefent ook dagelijks door minimaal een kwartier te lezen in een leesboek. Een voorbeeld van een weektaak van R. is bijgevoegd in bijlage 4.

S. en R. hebben beiden iets meer begeleiding nodig bij het plannen en organiseren van het zelfstandig werken. dan de gemiddelde leerling. (zie verder deelvragen 4.4 en 4.5.)

4.2. Waaruit bestaan bij leerling S. en leerling R. de moeilijkheden, zorgen en positieve aspecten?

Uit de dossieranalyse van leerling S. komen de volgende zaken naar voren:

Aanleiding doorverwijzing naar het SBO:

S. is een 11 jarige jongen (geboren september 1999). Er was op de reguliere basisschool al geconstateerd dat S. zich snel liet afleiden waardoor zijn concentratie vaak minimaal was. Vanwege zijn didactische en pedagogische behoeftes heeft men S. in 2009 doorverwezen naar het Speciaal Basis Onderwijs.

Intelligentie:

In januari 2010 is intelligentieonderzoek gerealiseerd. Het resultaat van het intelligentieonderzoek was een totale intelligentie van 87, een verbale intelligentie 87 en een performale intelligentie is 89. Met deze benedengemiddelde resultaten, is er sprake van een verwacht theoretisch leerrendement van 72%.

Onderzoek naar de concentratie van S.:

Omdat zijn leerprestaties veel lager uitvielen is er in november 2010 een onderzoek gedaan naar een mogelijk oorzakelijk verband tussen de mindere leerprestaties en zijn concentratievermogen. (zie bijlage 5) Uit observaties bleek dat S. veel motorische onrust heeft en regelmatig behoefte heeft om rond te lopen. Er zijn tevens op 5 verschillende momenten tijdsteekproeven taakgerichtheid genomen. S. haalt hierbij scores van 83, 82, 88, 88 en 72%. Volgens Jeninga (2009) laat een leerling gemiddeld ongeveer 70% van de tijd taakgericht gedrag zien. De scores van S zijn derhalve goed te noemen. Het was echter wel zeer opvallend dat S. in het begin redelijk taakgericht werkt maar deze taakgerichtheid neemt af gedurende de les vordert. Ondanks zijn behoorlijke taakgerichtheid is zijn afleidbaarheid groot. Hij herstelt zich wel na een correctie van een leerkracht. Verder zien we dat S. goed mee doet tijdens de klassikale instructie en dat hij gemotiveerd is. Dit blijkt uit het antwoord willen geven op klassikale vragen en dat hij na een afleidende factor of correctie vrij vlot weer aan het werk gaat. De hoge afleidbaarheid en zijn mindere leerprestaties kunnen het gevolg zijn van concentratieproblemen. Het advies van de orthopedagoog was: Zorg voor een prikkelarme omgeving, laat S. succeservaringen op doen en overweeg nader onderzoek bij S. naar mogelijke concentratieproblemen. Tot nu toe zijn de ouders van S. nog niet ingegaan op dit advies. Verder is door beide ouders en de leerkracht ook een gedragsvragenlijst ingevuld. Bij de vragenlijst die door moeder is ingevuld valt het gedragsaspect aandachtsproblemen in het grensgebied. Bij de lijst die door vader is ingevuld valt dit aspect in het normaal gebied. Tenslotte vallen bij de gedragsvragenlijst die door de leerkracht is ingevuld, de gedragsaspecten aandachtsproblemen en agressief gedrag in het grensgebied. Voor het volledige verslag verwijs ik naar bijlage 5.

Andere belangrijke zaken:

In december 2010 is verder vastgesteld dat er bij S. sprake is van dyslexie op het gebied van lezen en spelling. In verband hiermee moet het verwacht reëel leerrendement lager worden bijgesteld.

Positieve aspecten:

S. heeft veel vrienden en gaat graag naar school. Hij is zeer gevoelig voor positiviteit en kan erg genieten van één op één aandacht.

Uit dossieranalyse van leerling R. komen de volgende zaken naar voren:

Aanleiding doorverwijzing naar het SBO:

R. is een 12 jarige jongen (geboren februari 1999). Hij heeft op de basisschool vanaf groep 1-2 een zorgtraject doorlopen. Door de GGZ is PDD-NOS gediagnosticeerd en verder is er in 2008 een dyslexieverklaring afgegeven. Het viel op de basisschool op dat R. geen intrinsieke motivatie en doorzettingsvermogen liet zien om een taak aan te pakken. Ook was R, op de basisschool regelmatig depressief omdat hij het moeilijk vond om te accepteren dat “hij anders was” en omdat hij heel er veel moeite had om zijn werk te organiseren. In 2008 krijgt R. een Cluster 4- beschikking. Hij heeft vervolgens eerst rugzakbegeleiding op de reguliere basisschool gekregen. Omdat R, ondanks intensieve begeleiding, (leer)problemen bleef houden heeft de reguliere basisschool R. uiteindelijk doorverwezen naar het Speciaal Basis Onderwijs, waar hij in september 2010 gestart is.

Observaties en tijdsteekproeven de concentratie van R.:

We wilden bij R. eerst afwachten wat het effect was van de overgang naar een SBO school met een kleinere groep en meer structuur en begeleiding. Bovendien liep er aan het begin van het schooljaar nog een onderzoek bij het GGZ in verband met zijn concentratieproblemen. We hebben daarom pas in februari 2011 opnieuw observaties gedaan bij leerling R. tijdens lessen zelfstandig werken. Op dat moment waren we dus al enige tijd bezig met de intensieve begeleiding. Bovendien was R (mede op advies van ons) sinds januari gestart met medicatie (Ritalin). Er zijn in februari tevens op 5 verschillende momenten tijdsteekproeven taakgerichtheid genomen. R. haalt hierbij scores van 98, 71, 98, 95 en 86 %. Dit zijn zeer hoge scores! (zie ook bijlage 6)

Intelligentie:

In april 2011 is intelligentieonderzoek gerealiseerd, Het resultaat van dit intelligentieonderzoek was een totale intelligentie van 123, een verbale intelligentie van 114 en een performale intelligentie van 128. Met deze bovengemiddelde resultaten, is er sprake van een verwacht theoretisch leerrendement van 140%.

Positieve aspecten:

R. heeft een goed aansluiting gevonden in de groep. Hij voelt zich prettig op deze school en hij geniet van de individuele rugzakbegeleiding (vooral op sociaal-emotioneel gebied) die hij twee keer per week krijgt.

4.3. Welke zaken vallen bij leerlingen S. en R. op tijdens het zelfstandig werken?

In deze analyse beschrijf ik de zaken die bij de leerlingen S. en R. zijn opgevallen tijdens videobeelden en gesprekken. Het beeld wat hierbij naar voren komt, komt grotendeels overeen met observaties en andere signaleringen tijdens het zelfstandig werken.

Analyse videobeelden

Op 4 november 2010 heb ik gefilmd tijdens het zelfstandig werken. Mijn duopartner stond die dag voor de klas. Bij de analyse van de videobeelden vielen de volgende zaken bij R. en S. op: t.a.v. het werken met weektaken.

Tijdens de instructie waarbij de afspraken rondom de weektaak besproken werden waren de meeste leerlingen over het algemeen rustig en actief betrokken. Dit merkte je aan de gretigheid waarmee ze hun vingers opstaken om antwoord te geven. Zowel leerling R. als leerling S. waren heel opvallend. Beiden leken veel minder betrokken bij de instructie. Ze staken hun vinger ook niet op. Leerling R. lag met zijn armen op zijn bank en leerling S. zat in zijn map te bladeren en keek veel rond.

Ook **tijdens het zelfstandig werken** waren leerling R. en S. opvallend ten opzichte van de anderen. **Leerling R.** had nog steeds geen actieve houding. Hij bladerde wat in zijn werkschrift en keek veel bij zijn buurman. Soms begon hij even te lezen of te schrijven, maar je zag hem ook regelmatig wegdromen. Hij keek daarbij naar het plafond en zuchtte ook. Dit beeld kwam overeen met de werkhouding die we op andere momenten van R. zagen. De problemen rondom de werkhouding van R, uiten zich voornamelijk wanneer hij meer opdrachten in een keer krijgt. Hij geeft zelf aan dat hij bang is dat hij de opdrachten niet afkrijgt en het gevolg is dat hij zijn taken niet overziet. Hij kan de taken niet structureren, ordenen en plannen. Deze problemen zijn vaak terug te zien bij kinderen met PDD-NOS, echter dit is zeker ook kenmerkend voor kinderen met de diagnose ADD.

Leerling S. was tijdens de beeldopnames erg onrustig. Ook liep hij verschillende keren door de klas. Als de leerkracht hem erop wees dat hij moest gaan zitten deed hij dat wel maar dan bleef hij steeds om zich heen kijken en was slechts af en toe taakgericht aan het werk. Ook deze beelden waren herkenbaar. S wordt snel afgeleid door dingen om zich heen of hij zoekt afleiding in spullen op en rond zijn tafel. Ondanks dat er bij S. (nog) geen ADHD is geconstateerd, zie je bij hem derhalve wel veel kenmerken van ADHD.

Gesprek met de 2 leerlingen:

Naar aanleiding van deze videobeelden heb ik de volgende dag een gesprek gehad met beide leerlingen. Van deze gesprekken heb ik ook video-opnames gemaakt.

Leerling R. maakt op de videobeelden een vermoeide indruk. Hij geeft aan dat hij het zelfstandig werken lastig vindt omdat hij het moeilijk vindt om zijn aandacht er bij te houden. Hij wordt zelfs een paar keer emotioneel terwijl hij vertelt dat hij vindt dat zijn weektaak veel te veel en te moeilijk is. Het valt op dat hij steeds vraagt waarom hij iets moet doen. Hij vraagt heel veel duidelijkheid. Ik vertel R dat we hem de komende tijd extra zullen begeleiden bij het zelfstandig werken. We spreken af dat hij na de instructie ook nog even individuele instructie krijgt. Hierbij zullen we per dag met R. bespreken welke onderdelen van zijn taak hij die dag gaat doen en dit zullen we dan ook markeren op zijn weektaak.

Leerling S. oogt op deze beelden redelijk ontspannen. Hij geniet duidelijk van de één op één aandacht en geeft positieve antwoorden. Hij vertelt dat hij het zelfstandig werken best leuk vindt en hij vindt dat het ook best goed gaat. Als ik hem vraag waarom hij zo vaak rondloopt geeft hij wel toe dat hij het moeilijk vindt om lang op zijn plaats te blijven zitten. We spreken af dat hij er op gaat letten dat hij tijdens het zelfstandig werken beter op zijn plaats blijft zitten. Als dat lukt mag hij na het zelfstandig werken wat vaker een klusje doen buiten de klas.

4.4. Welke maatregelen heb ik in de periode september tot januari genomen om het taakgericht werken aan de weektaak te bevorderen en wat was het effect ervan?

Plaats in de klas:

Van leerling R. was bekend dat zijn intrinsieke motivatie niet groot was en dat hij veel moeite had met het zelfstandig plannen en afmaken van zijn taken. We hebben hem daarom langs een rustige, gemotiveerde leerling geplaatst en afgesproken dat hij altijd hulp mocht vragen aan deze leerling.

Van leerling S. was bekend dat hij druk was en weinig gericht op zijn school werk. Daarom hebben we hem vooraan in de klas geplaatst naast een rustige leerling.

Begeleiding weektaak in het algemeen:

In het begin van het schooljaar ben je als leerkracht nog heel erg gericht op de (organisatie van de) totale groep. De leerlingen leren stapsgewijs omgaan met hun weektaak. Ze moeten wennen aan de regels en afspraken rondom het zelfstandig werken. Er wordt derhalve veel aandacht besteed aan de organisatie rondom het zelfstandig werken. Voor leerlingen die al langer op school zitten gaat dat natuurlijk sneller dan voor nieuwe

leerlingen. Daarom heeft, met name **leerling R.**, in de eerste maanden regelmatig extra individuele begeleiding gekregen bij zijn weektaak.

Leerling S. kreeg regelmatig speciale aandacht in verband met zijn drukke gedrag. Hij moest regelmatig gecorrigeerd worden en vervolgens aangespoord worden om aan zijn taken te beginnen.

Extra positieve individuele benadering:

Bij beide leerlingen lag de nadruk op positieve feedback waarbij in het bijzonder complimentjes werden gegeven als er sprake was van een hoge mate van taakgerichtheid.

Het effect van de genomen maatregelen:

Na enkele weken lukte het de meeste leerlingen om hun weektaak zelfstandig af te werken conform de afspraken. Omdat zowel S. als R. moeite bleef houden op het gebied van eigen taken plannen, zelf problemen oplossen, omgaan met uitgestelde aandacht en verantwoordelijkheid dragen voor het controleren en registreren van hun eigen werk kregen ze hun weektaak niet binnen de gestelde tijd af.

We hebben toen besloten dat we beiden nog intensiever zouden gaan begeleiden (zie verder 4.5)

4.5. Welke extra maatregelen heb ik vanaf januari genomen om ervoor te zorgen dat leerling S. en leerling R. meer inzicht kregen wat van hen verwacht werd tijdens het zelfstandig werken?

Bij het bestuderen van de literatuur ben ik een aantal theorieën tegen gekomen die mij zeer aanspraken en waarbij ik direct het gevoel had dat die een positieve invloed zouden kunnen hebben op de taakgerichtheid en intrinsieke motivatie van de leerlingen S. en R. Na overleg met mijn duopartner zijn we tot een aanpak gekomen waarin elementen zitten van de OPA-strategie (te Braake en Meerwaldt, 2000), de interactieve instructie (Stevens, 2000) en de selfmonitortechniek (van Lieshout, 2009).

Onze aanpak is als volgt:

- Na de klassikale instructie van de weektaak volgt een **individuele verlengde instructie** met de leerlingen S. en R. Hierbij worden open, uitnodigende vragen gesteld die direct of indirect te maken hebben met de beleving rondom de taak. Zo krijgt de leerling de kans om zijn emoties te tonen.
- Vervolgens wordt met de leerling een **doel** gesteld voor die les. Daarbij worden afspraken gemaakt over wat hij af moet hebben en wat hij kan doen wanneer hij merkt dat iets niet lukte met als doel om hem op een oplossingsgerichte manier

bewust te maken van zijn moeilijke momenten. Hierbij wordt de leerling uitgedaagd om zelf doelen en evaluatiecriteria te formuleren en ik stel vragen die helpen dit te doen, zoals “Hoeveel tijd denk je nodig te hebben?” en “Wat wordt er precies in deze opgave gevraagd?”.

- Om de **afspraken** vast te leggen worden de taken waaraan de leerling die dag aan zou gaan werken gearceerd op de weektaak.
- Na de les wordt het doel van die les met de leerling **geëvalueerd**. Op deze manier kan ik hem optimaal betrekken bij zijn eigen leerproces.
- We kiezen bovendien voor opdrachten op een dusdanig niveau dat de leerling **succeservaringen** kan opdoen.

Het effect van de genomen maatregelen:

Al heel snel nadat we met deze aanpak begonnen waren merkten we een positief effect bij beide leerlingen. Je kon merken dat de leerlingen het prettig vonden dat ze hun emoties rondom de weektaak konden verwoorden. Ze voelden zich hierdoor serieus genomen en het luchtte zichtbaar op om er over te praten. Ook het bespreken van doelen gaf de leerlingen veel houvast. Ze kregen de kans om zelf keuzes te maken en voelden zich daardoor zichtbaar meer verantwoordelijk om de taak dan ook daadwerkelijk goed af te ronden. Bovendien was het voor de leerlingen prettig dat het doel (in dit geval de opdracht(en) waar ze die dag aan zouden gaan werken) gearceerd werd (en) op de weektaak. Deze visualisatie bood hun de steun die ze nodig hadden om zich daadwerkelijk op de taak te richten. In hoofdstuk 5 en 6 zal ik nog verder op dit onderwerp terugkomen!

4.6. Hoe wordt het zelfstandig werken door de andere groepsleerkrachten op onze school begeleid?

Omdat ik mijn eigen aanpak tijdens het zelfstandig werken graag wou vergelijken met die van collega's heb ik half februari een enquête afgenomen onder de leerkrachten op onze school. De uitkomsten van deze enquête zijn terug te vinden in bijlage 7.

Uit analyse van deze enquête blijkt dat er op onze school in grote lijnen redelijk eenduidig gewerkt wordt. De verschillen in aanpak hebben volgens mij ook veel te maken met de leeftijdsgroep waarmee je werkt. In de onderbouw wordt bijvoorbeeld over het algemeen wat korter gewerkt en er wordt ook vaker met een stoplicht gewerkt. Het valt verder op dat de meeste collega's er niet voor kiezen om samen te werken tijdens het zelfstandig werken. Ook ik heb hier niet voor gekozen aangezien dat te veel onrust geeft en wij relatief veel leerlingen hebben die moeite hebben om zich te kunnen concentreren. Er wordt binnen

onze school wel regelmatig samengewerkt maar dat gebeurt op andere momenten. Bij de vraag “Wat moet je doen als je iets niet begrijpt?” gaven verschillende leerkrachten aan dat veel leerlingen dat wel lastig vinden. Ook dat herken ik in mijn eigen groep. Er zijn in onze groep enkele leerlingen die redelijk snel vastlopen bij hun weektaak. (vooral bij begrijpend lezen en spelling). Soms overleggen ze met een medeleerling maar ze blijven ook regelmatig wachten tot de leerkracht extra uitleg kan geven.

4.7. Wat zeggen de collega's over het bevorderen van taakgericht werken door leerlingen met kenmerken van ADHD en ADD?

Uit de analyse van de enquête (zie ook bijlage 7) blijkt dat ook de speciale aanpak van de collega's bij kinderen met speciale problemen redelijk overeenkomt met mijn eigen aanpak. Dit is op zich verklaarbaar aangezien er op onze school tijdens vergaderingen, maar ook tijdens de pauzes vaak uitwisselingen plaatsvinden over de aanpak van (probleem)leerlingen. Veel tips (zoals bv de leerling betrekken in zijn eigen leerproces en succeservaringen op laten doen) waren ook terug te herkennen in de bestudeerde literatuur en in de maatregelen die ik genomen heb met als doel om de taakgerichtheid en intrinsieke motivatie te verhogen. Een goede tip was voor mij om de schriften open uit te delen en meteen feedback te geven.

4.8. Wat vinden de leerlingen van het zelfstandig werken in onze groep?

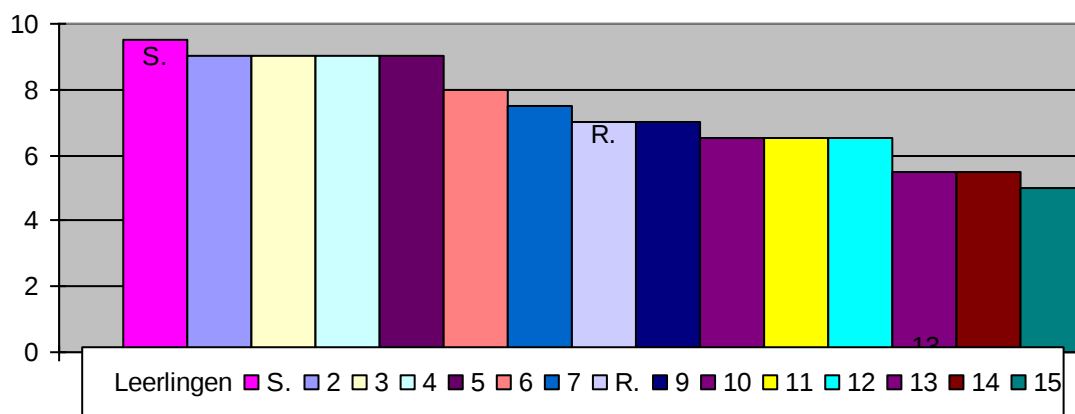
Om er achter te komen hoe de leerlingen (en specifiek S. en R.) het zelfstandig werken in onze groep beleven heb ik eind maart 2011 ook een enquête afgenomen onder de 15 leerlingen van onze groep. Ik had de leerlingen wel hun naam op de vragenlijst laten zetten zodat ik hier in individuele gesprekken op kon terug komen. Voor de uitkomsten van deze enquête verwijs ik naar bijlage 8.

Uit deze analyse kan ik opmaken dat er een redelijk groot verschil zit tussen de beleving van de leerlingen onderling. Bij de meeste leerlingen herken ik wel waarom ze positief of negatief of neutraal zijn. Dat heeft duidelijk te maken met hun persoonlijke motivatie en hun leerprestaties. Verder vond ik het opvallend dat er totaal 7 leerlingen waren die niet wisten waarom wij op school zelfstandig werken.

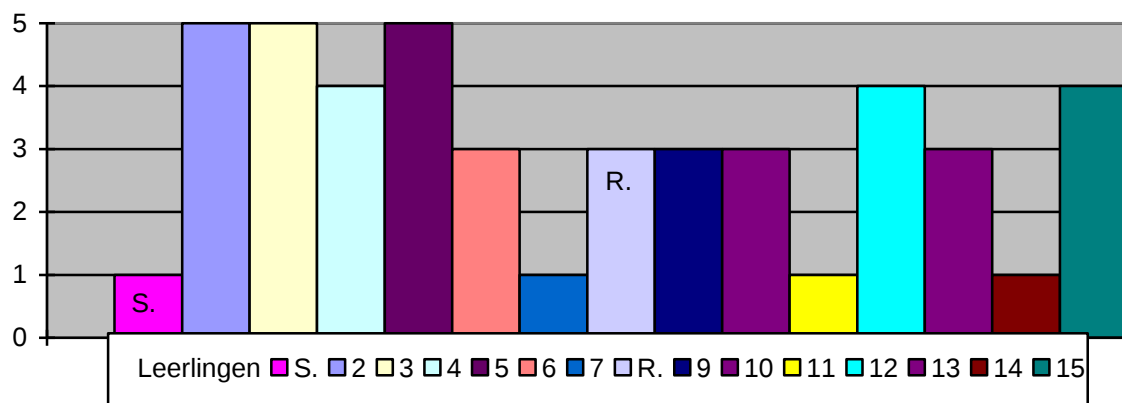
Bij S. is het herkenbaar dat hij het zelfstandig werken nog steeds vervelend vindt. Hij geeft aan dat hij het vaak moeilijk en saai vindt. Hieruit merk ik op dat hij ondanks de verlengde

instructie en extra begeleiding nog steeds ervaart dat het zelfstandig werken niet leuk is. Hij geeft verder aan dat hij zich een beetje kan concentreren omdat sommige kinderen hem afleiden. Hij ervaart vooral problemen bij de bakles. Ook dat is herkenbaar want ondanks dat S. het (oude) technisch leesniveau AVI 8 beheerst en op instructieniveau zelfs AVI 9, blijft het begrijpen van teksten moeilijk voor hem. Het is verder opvallend. dat S. het zelfstandig werken in onze groep het hoogste punt van alle leerlingen geeft namelijk een 9,5. Hieruit merk ik op dat S. wel tevreden is over de manier waarop het zelfstandig werken in onze groep vorm gegeven wordt.

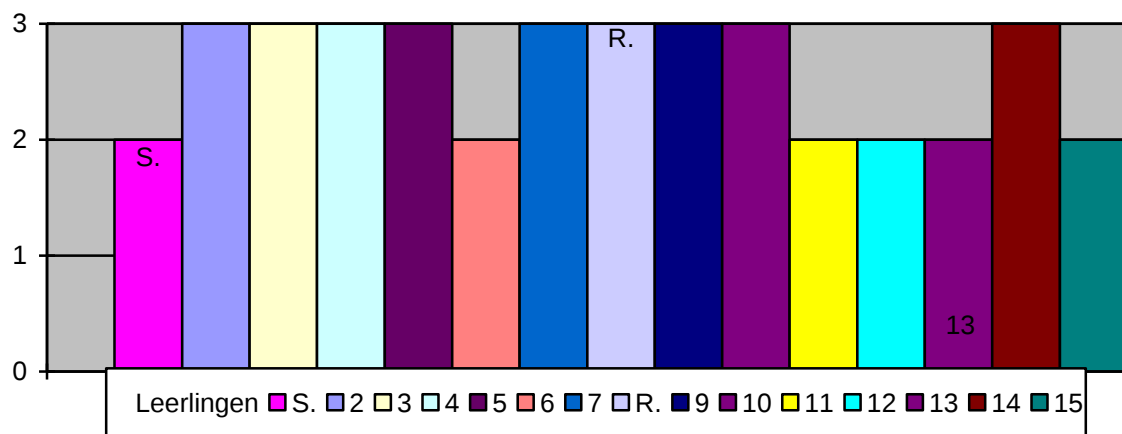
Leerling R. is veel positiever over het zelfstandig werken. Hij geeft zelf aan dat hij zich nu veel beter kan concentreren dankzij het pilletje. Ook dit is herkenbaar want R. laat op dit moment opvallend betere resultaten zien dan in het begin van het schooljaar. Hij heeft hier ook veel complimenten voor gehad en is er zichtbaar trots op. R. geeft het zelfstandig werken in onze groep een 7. Dat is een zeer hoge score als je bedenkt dat deze jongen op zijn vorige school heel erg depressief is geweest (o.a.) vanwege het zelfstandig werken.

Figuur 1 Deze grafiek toont de cijfers die door de leerlingen gegeven zijn voor het zelfstandig werken in onze groep (van hoog naar laag) .

Figuur 2 Deze grafiek geeft aan wat de leerlingen in onze groep van het zelfstandig werken vinden. 5= heel leuk, 4= leuk, 3=gewoon, 2=niet zo leuk 1= vervelend

Figuur 3 Deze grafiek geeft aan of de leerlingen vinden dat ze zich kunnen concentreren tijdens het zelfstandig werken. 3 = ja, 2 = een beetje, 1= nee.

Hoofdstuk 5 Conclusies en aanbevelingen

In dit hoofdstuk ga ik antwoord geven op mijn onderzoeksvraag:

Hoe geef ik sturing aan leerling S. (met kenmerken van ADHD) en leerling R. (met kenmerken van ADD) zodat zij rustig en taakgericht aan het werk blijven tijdens het zelfstandig werken en hun weektaak af krijgen?

Ik zal formuleren welke veranderingen er zijn opgetreden in de begeleiding van het zelfstandig werken bij de leerlingen S. en R. en vervolgens conclusies trekken wat de invloed hiervan is geweest op hun motivatie en taakgerichtheid.

Verder wil ik graag afsluiten met een aantal aanbevelingen naar aanleiding van dit onderzoek.

Bij leerling S. bestonden de problemen uit zijn hoge mate van afleidbaarheid en zijn geringe taakgerichtheid, waardoor hij zijn weektaak onvoldoende af kreeg.

Leerling R. had moeite veel om zijn taken te kunnen overzien en ook bij hem was sprake van een geringe taakgerichtheid. Bovendien was zijn intrinsieke motivatie erg laag. Ondanks zijn hoge IQ vielen zijn leerprestaties tegen en hij kreeg bovendien zijn weektaak onvoldoende af.

In eerste instantie bestonden de maatregelen uit eenvoudige oplossingen als een rustige werkplek, veel positieve feedback en iets meer individuele begeleiding. Deze maatregelen waren voor S. en R. echter niet afdoende en zij bleven dan ook moeite houden op het gebied van plannen, problemen oplossen, omgaan met uitgestelde aandacht en verantwoordelijkheid dragen voor het controleren en registreren van hun eigen werk waardoor ze hun weektaak niet binnen de gestelde tijd afkregen.

Na het eerste rapport en gesprekken met ouders, hebben mijn collega en ik besloten om beide leerlingen intensiever te gaan begeleiden. Het was ons duidelijk geworden dat het voor de leerlingen S. en R. belangrijk was om te werken aan hun intrinsieke motivatie om zelfstandig te worden en verantwoordelijkheid te krijgen voor het eigen leerproces. Na het bestuderen van de vakliteratuur en het uitwisselen van ervaringen met collega's hebben wij

bewust gekozen voor de OPA-strategie in combinatie met interactieve instructie omdat deze manier van werken heel goed aansluit bij de theorieën en uitgangspunten van het oplossingsgericht werken en denken. Het idee achter de OPA-strategie, dat het kind weer zelf verantwoordelijk wordt voor zijn eigen werk(houding), sprak ons beiden erg aan. Door actief te vragen naar emoties die een kind heeft t.a.v. de taak en vervolgens je instructie af te stemmen op deze emoties betrek je het kind in zijn eigen leerproces. Hierdoor voelt het kind zich serieus genomen en dit verhoogt zijn motivatie!

Vanaf januari zijn we gestart waren met de individuele verlengde instructie waarbij doorgevraagd werd naar de emoties rondom de taakbeleving en samen met de leerlingen per dag doelen werden afgesproken.

Doordat ik tijd nam om serieus met hun in gesprek te gaan en doorvroeg naar de emoties die zij bij hun weektaak ervaarden kreeg ik veel relevante informatie.

Bij leerling S. merkte ik vaak dat hij erg onzeker was. Ik probeerde hem meer zelfvertrouwen te geven door een voorbeeld te geven van vergelijkbare taken die hij volbracht had. Bovendien wees ik hem er op dat hij altijd mocht overleggen met zijn buurman. Meestal ging hij daarna goed aan de slag. Bij het evalueren liet ik hem benoemen welke onderdelen hij moeilijk vond en waarom. Ik vroeg hem hoe hij het opgelost had en zo ontdekte hij vaak dat hij uiteindelijk toch op de goede weg was. S. heeft de afgelopen periode veel succeservaringen op kunnen doen. Hierdoor is zijn zelfvertrouwen en dus ook zijn intrinsieke motivatie hopelijk gegroeid.

Bij R. werd het bij het doorvragen naar zijn emoties vaak duidelijk dat hij er vooral veel moeite mee heeft als hij het gevoel heeft dat hij zijn werk niet af krijgt. Hij ziet dan door de bomen het bos niet meer. Het blijft voor hem dus belangrijk dat hij overzicht heeft en dat hij het gevoel heeft dat hij zijn taken afkrijgt. Je merkt goed aan hem dat hij het waardeert dat je als leerkracht begrip hebt voor deze gevoelens en er rekening mee houdt. hebben wij al vrij snel een positieve verandering gezien bij beide leerlingen.

Door de nieuwe aanpak zagen we al vrij snel een aantal positieve veranderingen:

Bij S. hebben we een positieve verandering gezien in die zin dat hij beter op zijn plek blijft zitten en meer werk af kreeg. Desondanks laten de uitkomsten van de eindenquête zien dat S. het zelfstandig werken nog steeds moeilijk en saai vindt. Bij S. blijft het bovendien opvallen dat er een duidelijke samenhang is tussen de mate van taakgerichtheid en de soort opdracht. Als leerling S. een opdracht krijgt die hij leuk, dan wel gemakkelijk vindt

(zoals bijvoorbeeld schrijven), kan hij er lang mee bezig zijn met een redelijk hoog werktempo. Bij opdrachten die hij minder leuk, dan wel moeilijk vindt (zoals bijvoorbeeld begrijpend lezen) is zijn werktempo en taakgerichtheid opvallend lager. Het lijkt erop dat zijn problemen met zijn concentratie en dyslexie hem op dit moment nog (te) veel belemmeren. Dit is overigens ook terug te zien in zijn resultaten. (zie ook bijlage 9)

Hij is namelijk, ondanks de intensieve begeleiding, bij begrijpend lezen niet vooruit gegaan in zijn toetsresultaten. Gelukkig laat hij bij de andere vakken wel vooruitgang zien. Zijn didactische ontwikkeling blijft echter een zorg aangezien S. bij alle vakken nog steeds onder zijn verwacht leerrendement scoort terwijl hij, op basis van zijn IQ, wel naar het VMBO zal moeten.

R. had veel baat bij de individuele instructie en het markeren van de taken waar hij die dag aan zou gaan werken. Het lukte hem duidelijk beter om zijn werk op te starten. Hij gaf zelf ook aan dat hij het zelfstandig werken prettiger vond. Toch bleef zijn werktempo aanvankelijk traag en hij was nog steeds snel afgeleid en daardoor had hij op het eind van de week vaak veel minder gedaan dan de andere leerlingen. Tijdens de rapportgesprekken in januari hebben wij dit met zijn ouders besproken, waarbij we tevens aangaven dat het voor R. mogelijk zou helpen als hij medicatie zou krijgen. Omdat R. op dat moment reeds door het GGZ onderzocht werd kon hij vervolgens vrij snel met de medicatie Ritalin beginnen. Ritalin zorgt er volgens van Lieshout (2009) voor dat de prikkels van buitenaf meer afgeremd worden en acties en reacties beheersbaar worden. Al vrij snel nadat R. in met de medicatie begonnen was, zagen we een duidelijk waarneembaar positief effect. Hij deed bijvoorbeeld veel actiever mee met de instructie en begon vervolgens gelijk aan zijn werk. Zijn resultaten werden bovendien zichtbaar beter. R. had voorheen bijvoorbeeld altijd heel veel moeite met zijn bakles begrijpend lezen. Hij had hier veel begeleiding bij nodig. Al vrij snel nadat hij met de medicatie begonnen was, lukte het hem om zelfstandig een bakles af te maken. Ook de tijdsteekproeven die in februari zijn genomen laten zien dat de taakgerichtheid van R. toegenomen is. R. haalt hierbij scores van 98, 71, 98, 95 en 86 %. Deze scores zijn bijzonder goed te noemen, zeker als je bedenkt hoeveel zorgen er zijn geweest rondom de concentratie en taakgerichtheid van R. Wij zijn dan ook positief gestemd en gaan er vooralsnog vanuit dat de intensieve begeleiding en de medicatie een positief effect hebben op de intrinsieke motivatie en werkhouding van R. Dit is overigens ook terug te zien in zijn resultaten. Hij is namelijk zichtbaar vooruitgegaan in zijn toetsresultaten. (zie ook bijlage 10)

Er zijn tot nu toe een aantal goede stappen gemaakt rond de begeleiding van deze twee speciale leerlingen. Het blijft belangrijk om dit proces kritisch te blijven volgen. Waar gaat het goed? Waar moeten we iets aanpassen?

De belangrijkste aanbevelingen die ik wil doen zijn:

- De OPA-strategie is in veel gevallen aan te bevelen omdat het kind actief betrokken wordt bij zijn eigen leerproces en weer zelf verantwoordelijk wordt voor zijn eigen werk(houding).
- Bij kinderen met kenmerken AD(H)D kan medicatie een positieve invloed hebben op de concentratie, taakgerichtheid en intrinsieke motivatie en daardoor dus ook op zijn /haar zelfbeeld en leerprestaties. Het is daarom zinvol om met deskundigen te overleggen of medicatie een positief effect zou kunnen hebben en dit vervolgens ook met ouders bespreekbaar te maken.
- Het blijft belangrijk om het zelfvertrouwen van leerlingen te blijven bevorderen. Je kunt hier als leerkracht invloed op uitoefenen door complimenten te geven, positief gedrag te blijven benoemen en ervoor te zorgen dat de leerlingen regelmatig succeservaringen kunnen opdoen.
- Verder blijft het natuurlijk essentieel om ervaringen uit te blijven wisselen met collega's en andere (ervarings)deskundigen.

Hoofdstuk 6 Evaluatie onderzoek

In dit hoofdstuk wil ik graag een korte reflectie geven op de onderzoeksresultaten. Ook zal ik mijn persoonlijke ontwikkeling evalueren. Wat heb ik van het onderzoek geleerd en wat heeft het onderzoek voor mij als persoon betekend?

6.1. Persoonlijke ontwikkeling:

Wanneer ik ga kijken naar mijn persoonlijke ontwikkeling gedurende het onderzoek, kan ik concluderen dat ik veel heb geleerd. Allereerst was het erg fijn om de opgedane kennis van alle modules een plaats te kunnen geven in mijn meesterstuk. Op deze manier zie je de samenhang met de modules en kun je de kennis en praktijk integreren. Ook heb ik veel geleerd over mij als persoon.

Dit schooljaar heb ik de kans gekregen om naast twee dagen rugzakbegeleiding voor het eerst ook twee dagen als leerkracht in de bovenbouw aan de slag te gaan. Toen ik na ging denken over welke situatie sprake was van handelingsverlegenheid kwam ik er al snel achter dat ik het zelfstandig werken nog niet liep zoals ik graag zou willen. Het leek bovendien een onderwerp waarin ik meer inzicht zou krijgen in mijn eigen leerkrachtvaardigheden en de wijze waarin ik deze verder zou moeten ontwikkelen.

In het begin van het schooljaar viel het mij op dat het eerste half uur van het zelfstandig werken redelijk verliep, echter wanneer de leerlingen wat langer bezig waren, ontstond er geleidelijk meer rumoer en geleidelijk waren er steeds meer leerlingen die niet meer taakgericht bezig waren of zelfs hinderlijk gedrag gingen vertonen. Omdat ik benieuwd was of mijn duocollega dezelfde ervaringen had, heb ik in november video-opnames gemaakt terwijl zij met de klas aan het zelfstandig werken was. Deze video-opnames waren zowel confronterend als verhelderend voor mij omdat uit de beelden duidelijk bleek dat mijn duocollega meer overzicht op de leerlingen had waardoor de leerlingen langer taakgericht en rustig aan het werk waren. Gelukkig stelde zij mij gerust en liet merken dat het redelijk normaal is dat een beginnende leerkracht minder overzicht heeft als een ervaren leerkracht. Ik heb toen meteen een aantal maatregelen genomen om mijn klassenmanagement aan te passen, zoals meer tijd besteden aan het voorbespreken en nabespreken van de weektaak en hierbij duidelijkere instructies geven wat ik wel en niet verwacht van de leerlingen. Bovendien heb ik meteen na de video-opnames aan de leerlingen verteld wat

mij was opgevallen. Ik gaf ze complimenten omdat ze zo goed gewerkt hadden en aan gaf aan dat ik verwachtte dat zij in het vervolg tijdens mijn lessen een net zo goede werkhouding zouden vertonen. We hebben meteen een beloningssysteem afgesproken waarbij afgesproken werd dat de gehele groep per keer een krul konden verdienen als alle leerlingen uit de groep gedurende een uur volgens de afspraken gewerkt hadden. Bij 5 krullen, door de hele groep verdiend, gaan we samen pizza's bakken. Omdat we het belangrijk vonden dat de leerlingen een beter inzicht zouden krijgen wat wij van hun verwachten, moest er ook een beter systeem komen om na te gaan of de leerlingen de verschillende onderdelen uiteindelijk naar tevredenheid volbracht hadden. Daarom hebben we afspraken gemaakt hoe we omgaan met fouten in het werk en met werk dat niet af was. Door deze aanpassingen in mijn leerkrachtgedrag merkte ik als snel dat het zelfstandig werken van de totale groep, ook tijdens mijn lessen, aanzienlijk verbeterde.

Toch merkte ik ook dat het voor mij nog een hele klus was om het zelfstandig werken goed te organiseren. Ik was namelijk nog zoveel tijd kwijt aan het geven van instructie aan kleine niveaugroepjes, dat ik daardoor te weinig toekwam aan de begeleiding van individuele leerlingen met speciale behoeftes. Ik vond dit zeer frustrerend want ik was me ervan bewust dat, met name leerlingen S. en R. meer hulp nodig hadden. Door met collega's te vragen hoe ze hier mee omgingen, merkte ik dat ik een strakkere tijdsplanning moest aanhouden en de instructiemomenten wat korten moest maken. Vanaf januari merkte ik dat het zelfstandig werken steeds beter begon te lopen. Doordat mijn klassenorganisatie beter verliep kreeg ik bovendien meer tijd om aandacht te besteden aan individuele leerlingen. Ik heb vanaf die periode ook heel lekker kunnen werken met leerling R. en S. (zie ook verder).

6.2. De onderzoeksresultaten:

Wanneer ik terugkijk op mijn onderzoeksvraag en mijn deelvragen, ben ik van mening dat deze vragen door literatuuronderzoek en aanvullend praktijkonderzoek op een duidelijke en volledige manier zijn beantwoord.

Persoonlijk heb ik een aantal handvatten gekregen om leerlingen met kenmerken AD(H)D te begeleiden bij het plannen en uitvoeren van hun weektaak. De leerling, met zijn positieve en belemmerende factoren moet altijd uitgangspunt zijn om vervolgens te zoeken naar een aanpak die aansluit bij zijn problematiek. Wat bij de ene leerling wel werkt zal bij de andere helemaal niet of slechts een klein beetje werken.

De **genomen maatregelen** ten aanzien van leerlingen R. en S. hebben zeker een positief effect gehad op de taakgerichtheid en de motivatie van beide leerlingen.

Het bespreken van de doelen en arceren van deze doelen op de weektaak gaf beide leerlingen veel (visuele) ondersteuning. Vervolgens lukte het hun ook beter om aan de slag te gaan en een taak ook af te maken. Bovendien merkte je ook dat zowel R. als S. meer inzicht kreeg in hun taken en daardoor minder behoefte hadden aan individuele begeleiding. Daardoor werden de momenten van de individuele instructie korter zodat ik mijn tijd weer aan andere leerlingen kon besteden. Dat kwam ook goed uit want vanaf februari hadden we een nieuwe leerling gekregen. Dit gaf veel onrust in de groep, in het bijzonder op sociaal-emotioneel gebied. Bovendien had ook deze leerling behoefte aan een intensieve begeleiding zodat ik mijn klassenmanagement hierop aan moest passen.

De enquête onder de collega's heeft voor mij bruikbare informatie opgeleverd. Uit de analyse bleek bovendien dat mijn manier van werken goed aansloot bij de die van mijn collega's en hierdoor groeide mijn zelfvertrouwen. Er waren ook een aantal zaken waarbij ik me realiseerde dat ik weliswaar op de goede weg ben, maar ik moet ook nog veel leren!

De opmerking dat je altijd in rust moet reageren en niet in emotie bij leerlingen met gedragsproblemen, is daar een voorbeeld van. Dit blijft voor mij nog een aandachtspunt want ik heb soms de neiging om te fel te reageren. Hier kunnen de kinderen van schrikken. Ook de opmerking dat je de verantwoording meer bij het kind moet leggen is zeer terecht. Ik ben me hier wel van bewust, maar ik mag er nog meer gebruik van maken.

De uitkomsten van de leerling-enquête gaven mij het vertrouwen dat we op de goede weg zijn.

6.2. Wat heeft dit onderzoek voor mij betekend?

In het eerste studiejaar hebben we ons intensief bezig gehouden met ons Persoonlijk Ontwikkelingsplan (zie ook bijlage 11). In mijn POP had ik al aangegeven dat ik graag meer handvatten wou krijgen om het zelfstandig werken en het omgaan met leerlingen met speciale onderwijsbehoeften zo goed mogelijk te kunnen begeleiden. Gelukkig kan ik concluderen dat dit, mede door dit onderzoek, gelukt is. Ik wil het veranderingsproces beschrijven vanuit de niveaus van gedragsverandering van Bateson*.

Omgeving	Het onderzoek was gericht op het zelfstandig werken met de hele groep, en specifiek met leerlingen S. en R. Door het onderzoek heb ik meer kennis en vaardigheden verworven die ik kan toepassen in mijn totale klassenmanagement en specifiek bij de begeleiding van leerlingen met speciale onderwijsbehoeften. Er was sprake van een goede samenwerking met mijn duopartner en ik kon ook altijd terecht bij de overige collega's. Verder heb ik veel baat gehad bij de reflecties van mijn critical friend en collega Marieke. Ik hoop dat dit wederzijds is geweest.
Gedrag	Op basis van voortschrijdend inzicht heb ik mijn gedrag als leerkracht bijgesteld. Dit heb ik hierboven bij mijn persoonlijk ontwikkeling al beschreven.
Capaciteiten	Ik heb gaandeweg een aantal vaardigheden op intermenselijk, (ortho)pedagogisch en (ortho)didactisch niveau ontwikkeld waardoor de interventies met de leerlingen positiever en effectiever verlopen. Aangezien mijn klassenmanagement nu ook veel beter verloopt, kan ik vaststellen dat ik ook gegroeid ben op organisatorisch niveau. Door het onderzoek heb ik meer vertrouwen gekregen in mijn capaciteiten om een goed onderzoek te doen. Tijdens de LOL bijeenkomsten merkte ik dat ik goed mee kon met de groep en mijn hoofdstukken op tijd en over het algemeen redelijk goed, af had!.
Overtuigingen	Ik vind het belangrijk dat leerlingen mogen zijn wie ze zijn. Iedereen hoort erbij en doet ertoe. Deze overtuiging probeer ik in mijn hele doen en laten uit te stralen.
Identiteit	Ik ben iemand die graag kinderen wil helpen op allerlei vlakken. Als een kind zichzelf goed ontwikkeld ben ik blij en dat ik laat ook aan het kind merken.

Zingeving	Als leerkracht in het Speciaal Basisonderwijs ervaar ik dagelijks hoe moeilijk het is voor `speciale` leerlingen is om met bepaalde problemen om te gaan. Ik wil ze graag helpen om een positief zelfbeeld ontwikkelen! Dit onderzoek en de maatregelen die we genomen hebben, hebben zeker een positief effect gehad op de leerlingen S. en R.
------------------	--

Literatuurlijst

Boeken:

- Bollaert . R & Bollart, R. (2002). Zit stil ! op school ! omgaan met ADHD in de klas Lannoo
- Förrer, M en Schouten, E. (2009), Klassenmanagement in de basisschool. Amersfoort: CPS.
- Harinck, F.(2007), Basisprincipes praktijkonderzoek. Antwerpen/Apeldoorn: Garant.
- Jeninga, J.(2004), Professioneel omgaan met gedragsproblemen. Baarn: HB uitgevers.
- Kallenberg. T. e.a. (2007), Ontwikkeling door onderzoek; Een handreiking door leraren. Utrecht/Zutphen: Thieme Meulenhoff.
- Lieshout, T. van, (2009), Pedagogische adviezen voor speciale kinderen. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Timmerman, K (2002). Kinderen met aandachts- en werkhoudingproblemen. Leuven / Voorburg: Acco.
- Pameijer, N. & Beukering, T. van en Lange, S. de , (2009). Handelingsgericht werken: een handreiking voor het schoolteam. Leuven / Voorburg: Acco.

Artikelen:

- Braake, L & Meerwaldt, P (2000). Werkhoudingproblemen. Makrant 49 maart 2000, <http://www.marant-ed.nl/frappant.php?q=196>

Internetsites:

- http://www10.antenna.nl/hersenstorm/ADD_of_ADHD.html
- <http://www.marant.nl/frappant.php?q=196>
- <http://www.motivatieproblemenopschool.nl/>
- <http://www.onderwijsweb.nl/DOSSIERS/GIPXL/Pages/Zelfstandiglerenkunjeleren.aspx>
- <http://www.willemdenijs.nl/materiaal.php?ID=8>
- http://www.wsnsagemertlaarbeek.nl/syndeo_data/media/beleidsstukken/Zorgparagraaf_Petrus_Dondersschool081802.pdf

Bijlagen

Bijlage 1 Voorbeeld didactisch groepsoverzicht van S. en R.

Didactisch groepsoverzicht	Vakgebied: Begrijpend lezen, Technisch lezen en spelling
Groep: BB2	Datum: Januari 2011
Leerkracht: Gertie van den Hurk en Marion Staarink	Periode: Januari 2011- April 2011

Naam	IQ + verwacht leerrendement	AVI	Begrijpend lezen	Spelling	Observatie en gesprekken met kinderen	Onderwijsbehoeften:
S.	IQ 87 TLR 72% Prognose VMBO-basis met LWO	B. 9	M4 B Bakles 5	E4 B M5 C Spelling 5 (groep 2)	<u>Stimulerende factoren:</u> - Redelijk gemotiveerd - Gevoelig voor complicaties - Vraagt zelf om uitleg - Werkt netjes <u>Belemmerende factoren:</u> - Dyslexie - Automatiseringspro-	- S. heeft een prikkelarme en rustige werkomgeving nodig - Blijven motiveren en controleren - Succeservaringen belangrijk - Extra instructie bakles

					blemen -Snel afgeleid -Opstartproblemen	-Lage verwerkings- snelheid accepteren -Korte en gestructu- reerde opdrachten. -OPA strategie
R.	IQ 123 TLR140 % Prognose VMBO	B. 6 I. 7	M6 B Bakles 7	M5 B E5D Spelling 5 (groep 3)	<u>Stimulerende factoren:</u> -Goede vooruitgang bij begrijpend lezen en spelling! -Gevoelig voor compli- menten -Vraagt zelf om uitleg -Gebruikt medicatie (ritalin) <u>Belemmerende factoren:</u> -PDD-NOS -Dyslexie -Innerlijke motivatie zwak -Concentratie zwak -Taakgericht werken: probleem! (wel groei!)	-Veel structuur en duidelijkheid nodig -Weektaak voorbespreken en arceren -Tussentijdse controle nodig. -Zelfstandigheid vergroten -R. moet veel leeskilometers maken -OPA strategie

Bijlage 2 Voorbeeld groepsplan van S. en R.

Groepsplan: Taal /lezen			Datum: Januari 2011		
Leerkracht: Gertie / Marion			Periode: Januari 2011- April 2011		
<u>Begrijpend lezen</u>					
Groep / Namen	Wat wil ik bereiken? Doel	Inhoud (wat)	Aanpak / Methodiek (hoe)	Organisatie	Evaluatie
<u>Subgroep</u> <u>1</u>	Cito Toets E4 beheerst	Opdracht kaarten van Bakles 5	Directe instructie en begeleiding bij de verwerkingsopdrachten van Bakles 5	Wekelijks instructie aan de instructieta- fel tijdens de zelfstandig werkles op woensdag.	-Observatie werkhouding , zelfstan- digheid en taakgericht- heid door leerkracht -Beoordeling en evaluatie gemaakt werk (kinde- ren corrige- ren hun fou- ten) - Toetsing
<u>Subgroep</u> <u>2</u> S.	Cito Toets 1 (E5) beheerst	Opdracht kaarten van Bakles 6	Zelfstandige verwerking van bakles niveau 6 tijdens de weektaak		
<u>Subgroep</u> <u>3</u> R.	Cito Toets 2 (E6) beheerst	Opdracht kaarten van Bakles 7	Zelfstandige verwerking van bakles niveau 7 tijdens de weektaak		

					tijdens het GSO
<u>Subgroep 4</u> Hele groep	Het aanleren van de 6 strategieën volgens het LISBO project. Alle leerlingen gaan 1 CLIB niveau omhoog.	De volgende strategieën komen aan bod: -Vragen stellen -Samenvatten / synthetiseren -Afleidingen maken -Visualiseren -Voorspellen -Verbinden	Methode Nieuwsbegrip Aanpak: Modelling: Voordoen Samen doen Zelf doen met anderen Zelf doen alleen	Tweemaal per week gestructureerde klassikale instructie. Vervolgens maken de kinderen de opdrachten zelfstandig.	Directe controle door de leerkracht.

<u>Technisch lezen</u>					
Groep / Namen	Wat wil ik bereiken? Doel	Inhoud (wat)	Aanpak / Methodiek (hoe)	Organisatie	Evaluatie
<u>Sub-groep 1</u>	Technisch leesniveau. AVI 5 beheerst	Methode Lekker Lezen AVI niveau 4.	Directe instructie en begeleiding bij de opdrachten van Lekker Lezen AVI 4	Wekelijks instructie aan de instructietafel tijdens de zelfstandig werkles op woensdag.	-Observatie werkhouding, zelfstandigheid en taakgerichtheid.
<u>Sub-groep 2</u> R.	Technisch leesniveau. AVI 7 beheerst	Methode Lekker Lezen AVI niveau 6.	Directe instructie en begeleiding bij de opdrachten van Lekker Lezen AVI 6		- Beoordeling en evaluatie gemaakt werk (kinderen corrigeren hun fouten in de
<u>Sub-</u>	Technisch	Methode	Directe instructie en		

<u>groep 3</u>	leesniveau. AVI 9 beheerst	Lekker Lezen AVI niveau 8.	begeleiding bij de opdrachten van Lekker Lezen AVI 8		volgende les) -Toetsing tijdens het GSO
<u>Sub-groep 4</u> S.	-Verhogen van leesplezier -Succeservaringen laten opdoen	-Begeleiden van leerlingen uit de onderbouw bij het technisch lezen	Leerlingen begeleiden de jongere kinderen iedere dag gedurende het eerst kwartier van de dag.	Leerlingen zitten in de gang of in eigen klas.	Observatie op taakgerichtheid door leerkracht
<u>Hele Groep</u> S. R.	-Verbeteren van het technisch leesniveau. -Verhogen van leesplezier	Lezen in leesboek of infoboek.	Alle kinderen lezen iedere dag gedurende het eerst kwartier van de dag.	Een keer per twee weken worden er nieuwe boeken gehaald in de bibliotheek.	Observatie op taakgerichtheid door leerkracht -Toetsing tijdens het GSO

<u>Spelling</u>					
Groep / Namen	Wat wil ik bereiken? Doel	Inhoud (wat)	Aanpak / Methodiek (hoe)	Organisatie	Evaluatie
<u>Subgroep 1</u>	Cito Toets M5 beheerst	Spelling Methode Taal op maat boek 5 blok 1	Directe instructie en begeleiding bij de verwerkingsopdrachten van boek 4. Zo nodig herhalingsbladen.	Wekelijks instructie aan de instructietafel tijdens de zelfstan-	-Dictee -Toetsing tijdens het GSO

		en 2		dig werkles op dinsdag.	
<u>Subgroep 2</u> S.	Cito Toets E5 beheerst	Spelling Methode Taal op maat boek 5 vanaf blok 6 t/m blok 8	Directe instructie en begeleiding bij de verwerkingsopdrachten van boek 5, Zo nodig herhalingsbladen.		
<u>Subgroep 3</u> R.	Cito Toets M6 beheerst	Spelling Methode Taal op maat boek 6 vanaf blok 1 t/m blok 3.	Directe instructie en begeleiding bij de verwerkingsopdrachten van boek 5. Zo nodig herhalingsbladen.		
<u>Subgroep 4</u> Cito Toets E6 beheerst Spelling Methode Taal op maat boek 6 vanaf blok 1 t/m blok 3. Directe instructie en begeleiding bij de verwerkingsopdrachten van boek 6. Zo nodig herhalingsbladen.					
Op de weektaken zijn in het kader van de profielverbetering voor ieder kind persoonlijke accenten op de verschillende vakgebieden gelegd. Zie accenten in de beschrijving van de onderwijsbehoeften					

Bijlage 3 Zelfstandige werkkaart van S.

Zelfstandige werkkaart van S.		Week			
Zet in het vakje wat je hebt gedaan. Kleur daarna de smiley					
	Maandag	Dinsdag	Woensdag	Donderdag	Vrijdag
<u>Technisch lezen</u>	15 minuten lezen ☹ ☹ ☹	15 minuten lezen ☹ ☹ ☹	15 minuten lezen ☹ ☹ ☹	15 minuten lezen ☹ ☹ ☹	15 minuten lezen ☹ ☹ ☹
<u>Begrijpend lezen</u>, 2 baklessen per week Niveau 5	Instructie 2C ☹ ☹ ☹	2C ☹ ☹ ☹	2C ☹ ☹ ☹	2C / keuze ☹ ☹ ☹	Keuze ☹ ☹ ☹
<u>Spelling:</u> Groep 2	Dictee ☹ ☹ ☹	Instructie ☹ ☹ ☹	Blad 22-23 ☹ ☹ ☹	Blad 22-23 ☹ ☹ ☹	Blad 22-23 ☹ ☹ ☹
<u>Schrijven</u> 8 regels in je dagboek	☹ ☹ ☹	☹ ☹ ☹	X	X	X
<u>Schrijven</u> 1 blz. in je schrijfschrift	X	X	☹ ☹ ☹	☹ ☹ ☹	☹ ☹ ☹
<u>Rekenen</u>	10 min Tafeltjes oefenen ☹ ☹ ☹	10 min Tafeltjes oefenen ☹ ☹ ☹	10 min Tafeltjes oefenen ☹ ☹ ☹	10 min Tafeltjes oefenen ☹ ☹ ☹	10 min Tafeltjes oefenen ☹ ☹ ☹
<u>Extra</u>					
<u>Computer</u>	☹ ☹ ☹	☹ ☹ ☹	☹ ☹ ☹	☹ ☹ ☹	☹ ☹ ☹

Rekenen (10 min) 2 spelletjes					
Computer Taal (10 min) 2 spelletjes	😊 😐 😊	😊 😐 😊	😊 😐 😊	😊 😐 😊	😊 😐 😊
Keuzebak	😊 😐 😊	😊 😐 😊	😊 😐 😊	😊 😐 😊	😊 😐 😊

Bijlage 4 Zelfstandige werkkaart van R.

Zelfstandige werkkaart van R.			Week		
Zet in het vakje wat je hebt gedaan. Kleur daarna de smiley					
	Maandag	Dinsdag	Woensdag	Donderdag	Vrijdag
<u>Technisch lezen</u>	15 minuten lezen in je Leesboek 😊 😐 😊	15 minuten lezen in je Leesboek 😊 😐 😊	Lekker Lezen Instructie 😊 😐 😊	Lekker Lezen Blz. 14-15 😊 😐 😊	Lekker Lezen Blz. 14-15 😊 😐 😊
<u>Begrijpend lezen,</u> 2 baklessen per week Niveau 7	3C 😊 😐 😊	3C 😊 😐 😊	3C 😊 😐 😊	3C/keuze 😊 😐 😊	Keuze 😊 😐 😊
<u>Spelling:</u> Groep 3	Dictee 😊 😐 😊	Instructie 😊 😐 😊	Blad 10-11 😊 😐 😊	Blad 10 -11 😊 😐 😊	Blad 10-11 😊 😐 😊
<u>Schrijven:</u> 8 regels in je dagboek	😊 😐 😊	😊 😐 😊	X	X	X
<u>Schrijven:</u> 1 blz. in je schrijfschrift	X	X	😊 😐 😊	😊 😐 😊	😊 😐 😊
<u>Rekenen:</u> Doorwerken in werkschrift	T/m blz. 16 😊 😐 😊	T/m blz. 16 😊 😐 😊	T/m blz. 16 😊 😐 😊	T/m blz. 16 😊 😐 😊	T/m blz. 16 😊 😐 😊
EXTRA					

<u>Computer</u> Rekenen 2 spelletjes	😊 😐 😊	😊 😐 😊	😊 😐 😊	😊 😐 😊	😊 😐 😊
<u>Computer</u> Taal 2 spelletjes	😊 😐 😊	😊 😐 😊	😊 😐 😊	😊 😐 😊	😊 😐 😊
<u>Keuzebak</u>	😊 😐 😊	😊 😐 😊	😊 😐 😊	😊 😐 😊	😊 😐 😊

Bijlage 5 Observaties en tijdsteekproeven S.

Wordt later bijgevoegd Bijlage 7 t-m 11 zijn er wel!

Bijlage 7

Analyse van de enquête onder het team over zelfstandig werken in de groepen.

Per groep heeft één leerkracht de vragenlijst ingevuld. Er zijn 3 onderbouwgroepen (=O), 5 middenbouw groepen (=M) en 4 bovenbouwgroepen (=B)

Dit zijn de vragen	Wat doen mijn collega's?	Wat doe ik zelf?
1. Heb je een instructietafel?	ja 8 nee 3 (allemaal O)	Ja
2. Waar staat de tafel?	middenvoor 1 linksvoor rechtsvoor 2 middenachter 4 n.v.t. 4	Linksvoor
3. Werk je met een stoplicht?	ja 2 (M) 1 (O) nee 3 (B) soms 3 (M) 2 (O)	Nee
4. Werk je met de timetimer? Indien nee, waarom niet	ja 2 (O) 5 (M) 1 (B) soms 1(B) nee, wel met de klok 1(B)	Ja
5. Werken de kinderen tijdens het zelfstandig werken ook op de computer? Zo ja, op welke programma's?	Ja 10 Nee 1(O) -Ambrasoft 8 -Lekker lezen 3 -Rekenweb 3 -Hoofdwerk 2 -Sprintostick 1	Ja -Ambrasoft -Hoofdwerk
6. Licht het materiaal voor het zelfstandig werken	ja 10 nee 1 (wordt per kind	ja

gebruiksklaar?	uitgedeeld)	
7. Hebben de materialen een vaste plek in de groep?	ja 11	Ja
8. Zijn de volgende regels bij de leerlingen bekend? • (Indien je een stoplicht gebruikt), Wat betekenen de kleuren? • Wat moet je doen als je iets niet begrijpt? • Wat moet je doen als je klaar bent? • Hoe mag je overleggen?	Ja 2 Rood: je mag de juf niet storen Groen: je mag iets aan de juf vragen n.v.t. 9 Ja 9 nee 1 Soms 1 ja 9 nee 1 soms 1 ja 8 nee 2 soms 1	n.v.t. ja ja ja
9. Werk je met instructiegroepjes op niveau?	altijd 6 vaak 3 soms 1 nooit 1(OB1)	Vaak
10. Laat je kinderen overleggen en samenwerken tijdens het zelfstandig werken?	altijd 3 vaak 2 soms 5 nooit 1	Wel overleggen, Soms samenwerken
11. Loop je een vaste ronde door de groep wanneer de leerlingen aan het werk zijn?	altijd 1 vaak 3 soms 6 nooit 1	Soms -
12. Hoe geef je leerlingen tijdens het werken aandacht? • Iets uitleggen. • Een compliment over verzorging, tempo of houding.	altijd 3 vaak 4 soms 4 altijd 2 vaak 8 soms 1	Vaak Vaak

Een schouderklopje, duim of aai over de bol	altijd 1 vaak 7 soms 3	Vaak
13. Is jouw volume van praten dan fluisterend?	vaak 4 soms 7	Vaak
14. Hoe geef je complimentjes?		
Aan het kind alleen.	vaak 8 soms 3	Vaak
Zodat heel de groep het hoort	vaak 6 soms 5	Vaak
15. Hoe corrigeer je leerlingen?		
Aan het kind alleen.	vaak 7 soms 4	Soms
Zodat heel de groep het hoort.	vaak 3 soms 8	Vaak
16. Bespreek je het zelfstandig werken voor?	altijd 3 vaak 4 soms 4	Soms
17. Bespreek je het zelfstandig werken na?	vaak 4 soms 7	Vaak
18. Kun je aangeven met welke regelmaat je de volgende vragen stelt?		
Hoe ging het?	altijd 1 vaak 6 soms 4	Vaak
Waarom ging het goed / niet goed?	vaak 6 soms 5	Soms
Hoe zou dat de volgende keer anders kunnen doen?	vaak 5 soms 5 nooit 1	Vaak
Wie heeft er een tip?	vaak 3 soms 4 nooit 4	Soms

19. Evalueer je de regels en afspraken?	altijd vaak 6 soms 5 nooit	Soms
20. Evalueer je de inhoud van de lesstof?	altijd vaak 3 7 soms nooit 1	Soms
21. Zijn de leerling op de hoogte van de opruimregels?	Ja 10 nee soms 1(O)	Ja
22. Werk je met een beloningssysteem?	altijd 2(O) 4(M) 1(B) vaak 1(O) 1(M) soms 1(B) nooit 1(B)	Vaak
23. Welke onderdelen vallen onder de weektaak?	-Technisch Lezen 10 -Spelling 10 -Klikklakboekje 1 -Begrijpend lezen 9 -Schrijven 5 -Taal 4 -Stellen 1 -Rekenen op computer 4 -Spelling op de computer 3 -Profielverbetering rekenen 3 <u>Extra werk:</u> -Sudoku 1 -Woordzoeker 1 -Leesboek 3	-Technisch lezen -Begrijpend lezen -Spelling -Stellen -Schrijven -Rekenen op computer -Spelling op de computer -Profielverbetering rekenen <u>Extra werk:</u> -Sudoku -Tekening afmaken
24. Heb je een speciale aanpak / tips voor leerlingen met werkhoudingproblemen?	-Succeservaringen op laten doen 1(O) 1(M) -Positief stimuleren en complimenteren 1 (B) -Beloningssysteem 1(O) 1(M) 1(B) - individueel voorbespreken en tussendoor regelmatig aanspreken 5 (M) -Werk niet af: in pauze afmaken 1(B)	-Succeservaringen op laten doen -Positief stimuleren en complimenteren -Beloningssysteem -Individueel voorbespreken en tussendoor regelmatig aanspreken -Werk niet af: in pauze afmaken

	-Werkschrift open uitdelen en meteen feedback geven 1(O) -Ik geef één taak per dag, dit werkt erg goed 1 (O) -Geen weektaak maar dagtaak 2 (M) -Apart zetten 1(O)	
25. Heb je een speciale aanpak / tips voor leerlingen met concentratieproblemen?	-Individueel voorbespreken en tussendoor regelmatig aanspreken 2 (M) -Niet bij het raam zetten 1 (B) -Naast een rustig kind 1 (B) -Rustige werkplek 1(M) -Timetimer 2(O) 1(B) -Minder opdrachten 1(M) 1(B) -Werk niet af: in pauze afmaken 1(B) -Af en toe ruimte geven om te bewegen 1(O) -Kantoortjes 2 (O)1(M) -Vaste structuren 1(O) 1(M) -Zo weinig mogelijk ruis 1 (O) 1(M) -Korte instructies 1(M) -Meer begeleiding bij verwerking 1(M) -Bijwijzen en complimenteren 1(O)	-Individueel voorbespreken en tussendoor regelmatig aanspreken -Rustige werkplek -Timetimer -Minder opdrachten -Werk niet af: in pauze afmaken -Af en toe ruimte geven om te bewegen -Vaste structuren -Zo weinig mogelijk ruis -Meer begeleiding bij verwerking
26. Heb je een speciale aanpak / tips voor leerlingen met gedragsproblemen?	-Duidelijke regels 1(M) -Extra beloningssysteem 2(M) -Gedrag spiegelen 1(M) -Gedrag soms negeren 1(M) -Individuele gesprekjes 2(O) 1 (M) 1(B) -Consequenties bespreken (bv in pauze inhalen) 2(O) -Werken in de gang (voor rust) 1(B) -Altijd in rust reageren, niet in	-Duidelijke regels -Extra beloningssysteem -Gedrag soms negeren -Individuele gesprekjes -Consequenties bespreken (bv in pauze inhalen)

	emotie 1(O) -Succeservaringen 1(M)	
27. Heb je een speciale aanpak / tips voor leerlingen met motivatieproblemen?	-Als ze klaar zijn mogen ze iets leuks doen 2 (M) -Gesprekjes over toekomst (vervolgonderwijs) 1(B) -Betrek het kind in zijn leerproces 1(O) 1(M) -Voorbespreken weektaak 1(b) -Niveau verlagen (i.v.m. succeservaringen) 1(O) -Positieve aandacht geven 11(O) 1 (M) -Complimenteren 1(O)	-Kind betrekken in zijn leerproces -Voorbespreken weektaak -Positieve aandacht geven -Complimenteren
28. Hoe lang zijn de leerlingen maximaal achter elkaar aan het zelfstandig werken?	-20 minuten 1(M) 1(O) -25 minuten 1(M) -30 minuten 1(O) 1(M) 1(B) -45 minuten tot 1 uur 2 (B) -1 uur 2 (M)	45 minuten tot 1 uur
32. Op welke tijd van de dag werken de leerlingen zelfstandig?	-Altijd 's ochtends 6 -Altijd 's middags - Wisselend 5	Wisselend
33. Op welke tijd van de dag gaat het zelfstandig werken het beste?	-'S ochtends 6 -'S middags --- Wisselend 5	Wisselend
34. Heb je nog opmerkingen?	-Algemene aanpak is positief stimuleren en complimenteren. 1(B) -Verantwoording bij het kind leggen (je werkt voor jezelf, niet voor mij als leerkracht) 1(B) -In OB2 3 kinderen met een weektaak, andere kinderen dagkaart veilig leren lezen -Zorg dat je je groep goed in beeld hebt.1(O)	

Bijlage 8 Uitkomsten van de enquête onder de leerlingen

Waarom denk je dat we op school zelfstandig werken?

A Omdat de juf dan uitleg kan geven aan andere kinderen.

B Omdat het goed is dat we iets moeten doen zonder hulp van de juf **1**

C Omdat we moeten oefenen voor later, dan moet je ook zelfstandig kunnen werken **7+R.**

D Ik zou het eigenlijk niet weten. **6 + S.**

Wat vind je van het zelfstandig werken?

A. Heel leuk **2**

B. Leuk **2**

C. Gewoon **5 + R.**

D. Niet zo leuk **1**

E. Vervelend **3 +S.**

Waarom?

- Heel leuk: omdat je veel leert en het is belangrijk voor later
- Leuk: omdat ik dan in mijn eigen tempo kan werken
- Gewoon: bakles moeilijk, de rest wel leuk
- Niet zo leuk: Saai
- Vervelend: Saai (**2 x waaronder S.**) en omdat ik het niet snap **1 x** (nieuwe leerling)

Welke onderdelen gaan goed?

Lezen in leesboek **7**

Lekker lezen (technisch lezen) **3**

Bakles (begrijpend lezen) **3**

Schrijven **4**

Spelling **4**

Computer **4**

Rekenen **2**

R.: Bakles gaat steeds beter

S.: Schrijven en spelling

Welke onderdelen vind je moeilijk?

Bakles (begrijpend lezen) **6**

Spelling **6**

Schrijven **3**

Rekenen **3**

R.: Spelling blijft moeilijk

S.: Bakles

Kun je je goed concentreren tijdens het zelfstandig werken?

A. Ja **8+ R.**

B. Nee

C. Een beetje **5+S.**

Waarom wel / niet?

Wel:

-omdat het rustig is **4**

-Ik heb een pilletje **1+ R.:** het pilletje helpt mij

-Ik kan me goed afsluiten **1**

Niet:

-Soms kan ik niet vooruit en dan gaat het verkeerd **1**

-Omdat sommige kinderen mij afleiden **2**

-omdat het soms te druk is **2**

S.: het is soms moeilijk en saai

Wat doe je als je niet vooruit kunt? (Meerdere antwoorden mogelijk)

A. Wachten tot de juf mij komt helpen **3**

B. Aan een andere leerling vragen of die mij kan helpen **9+ R.**

C. Verder gaan met een ander onderdeel en het aan de juf vragen als zij tijd

heeft. **3+ S.**

Welk cijfer geef je aan het zelfstandig werken in onze groep?

-9,5 1 x (S.)

-9: 3 x

-8: 1 x

-7,5: 1 x

-7: 2 x (waaronder R.)

-6,5: 3 x

-5,5: 3 x

-5: 1 x

Dit komt neer op een gemiddelde van 7,13.

Wat zou jij willen veranderen aan het zelfstandig werken?

-Andere dingen op de computer 1

-Maar een bakles per week 1

-Meer schrijven en rekenen, geen begrijpend lezen 1

-Meer leuke dingen zoals tekenen 2 x + S.

-Het mag nog rustiger 2 x + R.

-Geen schrijven en rekenen 1

-Alles 1

-Meer hulp bij rekenen 1

-Niet zo veel schrijven 1

Bijlage 9 Toetsresultaten leerling S.

Toets	Afnamedatum	Versie	RS	VS	DL	A-E	I-V	DLE	LR%	LA
LMB 1 SBR	21-12-2009	M4	28	103	33	B		17	52	0,48
LMB 1 SVR	21-12-2009	M4-T2	22	118	33	B		16	48	0,52
TBL 98	11-12-2009	M4A	16	0	33	E		19	58	0,42
TBL 98	13-06-2010	M4A	17	0	39	E		19	49	0,51
TBL 98	20-12-2010	E4B	22	5	43	C		19	44	0,56
TBL 98	11-04-2011	E4B	6	0	47	E		19	40	0,60
RW ALG2008	11-12-2009	E4	40	60	33	B	III	21	64	0,36
RW ALG2008	21-12-2009	M5	30	60	33	C	IV	21	64	0,36
RW ALG2008	03-06-2010	M5	38	68	39	C	III	24	62	0,38
RW ALG2008	15-12-2010	M5	46	78	43	B	II	32	74	0,26
RW ALG2008	15-12-2010	E5	50	71	43	C	III	25	58	0,42
RW ALG2008	11-04-2011	M6	50	75	47	C	IV	30	64	0,36
RW ALG2008	11-04-2011	E5	58	77	47	B	III	31	66	0,34
SVS	11-12-2009	E4A	20	110	33	E		9	27	0,73
SVS	21-12-2009	M4A	32	123	33	A		16	48	0,52
SVS	03-06-2010	E4B	24	119	39	C		15	38	0,62
SVS	14-12-2010	E4A	24	113	43	D		11	26	0,74
SVS	11-04-2011	E4A	27	115	47	D		13	28	0,72
SVS	11-04-2011	E4B	29	124	47	B		21	45	0,55
SVS	11-04-2011	E5A	30	129	47	C		26	55	0,45
SVS	11-04-2011	M5A	28	123	47	C		21	45	0,55
SVS	11-04-2011	M4A	33	130	47	A		21	45	0,55
DMT-3	21-01-2010	6OKT	36	36	34	E		16	47	0,53

DMT-3	03-06-2010	6MRT	40	40	39	E	17	44	0,56
DMT-3	08-12-2010	8OKT	45	45	43	E	18	42	0,58
DMT-3	07-04-2011	7OKT	49	49	47	E	21	45	0,55

Bijlage 10 Toetsresultaten leerling R.

Toets	Afnamedatum	Versie	RS	VS	DL	A-E	I-V	DLE	LR%	LA
TBL 98	20-12-2010	E4B	23	6	54	C		19	35	0,65
TBL 98	20-12-2010	M4A	32	15	54	B		20	37	0,63
TBL 98	11-04-2011	M5-1&3	38	34	58	A		36	62	0,38
TBL 98	12-04-2011	M6-1&3	34	41	58	B		40	69	0,31
RW ALG2008	15-11-2010	E6	46	79	53	C	IV	32	60	0,40
RW ALG2008	15-12-2010	E5	64	82	54	B	II	34	63	0,37
RW ALG2008	15-12-2010	M6	72	89	54	B	II	41	76	0,24
RW ALG2008	11-04-2011	E6	80	98	58	A	I	47	81	0,19
RW ALG2008	11-04-2011	M7	52	91	58	C	IV	42	72	0,28
SVS	14-12-2010	M5A	24	120	54	D		18	33	0,67
SVS	14-12-2010	E4A	35	125	54	B		21	39	0,61
SVS	11-04-2011	M5A	33	129	58	B		28	48	0,52
SVS	11-04-2011	E5A	24	124	58	D		21	36	0,64
DMT-3	08-12-2010	8OKT	39	39	54	E		17	31	0,69
DMT-3	07-04-2011	8OKT	46	46	58	E		19	33	0,

Bijlage 11 Persoonlijk Ontwikkelingsplan (POP)

Naam: Marion Staarink - van Rooij

Data: 1. 24 september 2009

2. 11 oktober 2010

3. 8 juni 2011

Competenties en concrete leerdoelen per competentie:

1. Competent in werken met leerlingen op interpersoonlijk niveau

Huidige competentie	Leerdoel
1.-Ik ben in staat om kinderen te helpen bij het ontwikkelen van een positief zelfbeeld. Ik leg altijd het accent op positieve waardering (bv door bij complimenten wel de naam van het kind te gebruiken en bij correctie van negatief gedrag in plaats van de naam van het kind een afgesproken teken gebruiken. -Ik ben in staat om diepgaande gesprekken met kinderen te voeren. Ik heb met mijn (rugzak) leerlingen regelmatig vertrouwelijke gesprekken, waarbij we samen zoeken naar oplossingen voor een probleem.)	1.-Ik wil me graag nog verder ontwikkelen op het gebied van oplossingsgerichte gespreksvoering met kinderen met de diagnose PDD-NOS (rugzakkinderen) - Ik vind het erg belangrijk dat de sfeer in een klas goed is. Ik besteed hier ook veel aandacht aan door de leerlingen te laten merken dat ik hun gevoelens en gedachten (h)erken en ze wil helpen om deze te uiten. Ook zorg ik ervoor dat conflicten worden opgelost Toch zie ik regelmatig dat conflicten tussen kinderen blijven sluimeren omdat de karakters blijven botsen.

-Ik luister goed naar het kind en vraag door waar het kind zelf aan wil werken.	Ik zou hier graag nog meer handvatten voor krijgen.
2.-Ook met leerlingen in mijn klas heb ik inmiddels diverse keren ondervonden dat leerlingen mij in vertrouwen nemen bij diepgaande persoonlijke problemen. Het lukt me om de leerling een luisterend oor te bieden en het gevoel te geven dat ik het probleem serieus neem en wil helpen te zoeken naar een goede oplossing	2.-Soms zijn problemen van leerlingen zo heftig dat er niet zo makkelijk een oplossing voorhanden is. Ik vind het dan best moeilijk om het van me af te zetten. Ik moet leren om hier mee om te kunnen gaan
3. Over het algemeen heb ik een goede band met de leerlingen uit mijn klas. Ik heb bovendien ervaren dat ik door het toepassen van de OPA-strategie, die ik met name met 2 leerlingen met werkhoudingproblemen heb toegepast, veel inzicht krijg in de emoties die leerling rondom een taak kunnen ervaren.	3. Er is een leerling in de klas waar ik geen klik mee krijg. Hij blijft afstandelijk en soms zelfs zeer brutaal tegen mij en ziet mijn duo/collega als zijn echte juf. Ik vind dit heel jammer en ik zoek nog steeds naar mogelijkheden om ook met hem een fijne band op te bouwen.

2. Competent in werken met leerlingen op (ortho) pedagogisch niveau

Huidige competentie	Leerdoel
1.- Ik reflecteer regelmatig op mijn ortho-pedagogisch handelen en stel deze (al dan niet na intervisie met collega's) zo nodig bij -Ik ben goed in het begeleiden van kinderen bij het oplossen van conflicten met behulp van 4-stappenplan. -Ik ben in staat om problemen van kinderen te vertalen in vaardigheden (Kids Skills) B.V. Toen 2 kinderen hun gedrag op de speelplaats moesten verbeteren, liet ik ze samen benoemen wat allemaal wel goed ging, en vervolgens hebben we een belonings-systeem bedacht met de slogan: Wij spelen fijn	1.-Ik wil graag nog beter leren omgaan met agressieve kinderen op een rustige verantwoorde wijze die bij me past. (géén agressie tegen agressie). Ik vind dit vooral nog moeilijk bij kinderen uit de bovenbouw. Ik verwacht dat ik voor dit onderwerp veel informatie en oefening krijg tijdens de cursus BOMPEC die wij met het hele schoolteam volgen. -Veel kinderen in het speciaal onderwijs hebben concentratieproblemen en zijn dus ontzettend snel afgeleid. Daardoor zie je vaak dat ze veel minder werk af krijgen en achter raken bij de rest van de groep.

op de speelplaats.	Ik zou graag meer handvatten krijgen om ook deze groep zo optimaal mogelijk te begeleiden.
2.-in de klas zijn regelmatig conflicten. Het lukt me steeds beter om hiermee om te gaan en samen met de leerlingen te zoeken naar goede oplossingen. Ik kies er regelmatig bewust voor om bij samenwerkopdrachten juist twee kinderen bij elkaar te zetten die onderling regelmatig conflicten hebben. Als dit goed begeleid wordt kan dat heel positief werken omdat de kinderen dan ook ervaren dat ze ook op een positieve manier met elkaar om kunnen gaan.	2.-Vanaf september 2010 sta ik twee dagen in de week voor de klas in groep 7. Ik heb gemerkt dat ik het met name soms moeilijk vind om om te gaan grensoverschrijdend gedrag van enkele leerlingen. Het is hierbij belangrijk dat je eerst een band opbouwt met de leerling. Met een leerling die je de hele dag in de groep hebt, lukt dit mij over het algemeen redelijk goed maar met leerlingen die ik alleen tijdens de rekenles in mijn groep heb, vind ik dat nog best moeilijk. -Ik zal dit jaar met mijn klas aan sociale vaardigheden werken met behulp van de methode ik en wij. Ook zal ik van elke leerling de Scoll moeten invullen zodat we gericht kunnen kijken waar we met de klas op sociaal-emotioneel gebied aan gaan werken. Ik vind het een uitdaging om me hier verder in te bekwamen.
3. -Ik heb dit jaar in de klas de lessen op sociaal-emotioneel gebied gegeven. Deze lessen waren erg positief en zinvol. Zo hebben we complimentenboekjes gemaakt en rollenspellen gespeeld. -ik heb dit jaar veel ervaring opgedaan bij het maken van de groepsoverzichten waarin ook de pedagogische onderwijsbehoeften werden beschreven.	3- Nadat we in februari een nieuwe leerling in de klas hebben gekregen zijn er in de klas twee groepen ontstaan die af en toe behoorlijk kunnen botsen op sociaal-emotioneel gebied. Zolang de leerkracht in de buurt is gaat het goed, als wij niet in de buurt zijn, zijn er soms behoorlijke conflicten. Ik vind het soms moeilijk om deze conflicten op te lossen. Hier moet ik me nog verder in ontwikkelen.
<u>3. Competent in werken met leerlingen op (ortho) didactisch niveau</u>	
Huidige competentie	Leerdoel
1.-Zelfreflectie ten aanzien van rekenonderwijs	1.- Kennis van toetsen van kinderen op het

op didactisch niveau en zo nodig bijstelling -Toetsen van kinderen op het gebied van begrijpend lezen en vervolgens remediërend werken aan verbeterpunten. - Doordat mijn eigen kinderen dyslexie hebben heb ik van heel dichtbij kunnen meebeleven hoe deze onmacht bij kinderen (en dus ook bij de ouders) voelt. Ik heb mijn kinderen altijd heel veel geholpen door veel met ze te lezen en te schrijven. Ik deed dit vooral op gevoel en ben er best trots op dat ik ze mede daardoor uiteindelijk alle vier aviniveau 9 hebben bereikt en aardig op school mee kunnen. Ik heb ook veel oudergesprekken over dit onderwerp gehad waarbij ik mocht meedenken over een optimale begeleiding van mijn kinderen.	gebied van spelling en vervolgens remediërend werken aan verbeterpunten -Ik zou graag me theoretisch willen verdiepen in achtergronden en remediering van dyslexie en dyscalculie. Door hier meer inzicht in te krijgen hoop ik de leerlingen nog effectiever te kunnen begeleiden.
2.- Ik heb in het afgelopen jaar rugzakleerlingen begeleid bij het begrijpend lezen en spelling. Het is, mede door deze begeleiding gelukt dat deze leerlingen aanzienlijk hoger scoorden bij toetsen.	2. In mijn groep zit een leerling die een grote achterstand heeft bij spelling (niveau groep 4) en technisch lezen (aviniveau 3). Er zit een groot verschil tussen het theoretisch leerrendement (op basis van zijn IQ) en zijn verwacht leerrendement (door zijn dyslexie). Omdat hij met zijn intelligentie een VMBO-prognose heeft, willen we er naar streven om zijn technisch leesniveau en spelling aanzienlijk te verbeteren. Ik wil graag meer inzicht krijgen hoe ik deze leerling met zijn problematiek zo optimaal mogelijk kan begeleiden in een groep met veel hogere niveaus op het gebied van lezen en spelling.
3.1 De leerling met de grote achterstand heeft, mede dankzij mijn begeleiding, een behoorlijke inhaalslag kunnen maken bij lezen en spelling. Ook schrijft hij inmiddels aan elkaar.	3. Op de dagen dat ik niet voor de klas sta, begeleid ik een groepje leerlingen dat bij het rekenen een behoorlijke achterstand heeft. Ondanks dat ze in de bovenbouw zitten

- ik vond het een hele verantwoording om voor het eerst een klas te draaien. De toetsresultaten van onze groep hebben mij het zelfvertrouwen gegeven dat ik in staat ben om de leerlingen goed te kunnen begeleiden bij hun didactische ontwikkeling.	houden ze problemen met de basisvoorwaarden. Ik zou graag nog meer inzicht en handvatten krijgen om de begeleiding zo effectief mogelijk in te kunnen zetten.
---	---

4. Competent in werken met leerlingen op organisatorisch niveau

Huidige competentie	Leerdoel
1.-Het is mijn gewoonte om bij elke groepswijziging na te denken over de juiste opstelling en werkvormen zodat iedere leerling zich zo optimaal mogelijk kan concentreren en ontwikkelen. Ook tussentijds vinden er zo nodig regelmatig bijstellingen plaats. Ik betrek de leerlingen hier zo veel mogelijk bij.	1.-Op onze school wordt bij lezen en rekenen voornamelijk in homogene groepen gewerkt. Toch zie ik zeker ook de voordelen van heterogene groepen. Ik zou graag wat meer handvaten krijgen om het werken in heterogene groepen beter te kunnen organiseren en begeleiden.
2.-Ik merk dat het me op organisatorisch en didactisch vlak steeds beter lukt om mijn klassenmanagement af te stemmen op de (individuele) behoeften van de leerlingen	2.-Sinds dit schooljaar heb ik een heterogene rekengroep (15 kinderen in de leeftijd tussen 9 en 12 jaar, met 3 verschillende rekenniveaus). Omdat ik maar aan één groep tegelijk instructie kan geven, moeten de twee andere groepen dus voldoende oefenstof hebben waar zij zelfstandig mee vooruit kunnen. Ik vind het op dit moment nog best lastig om dit goed in te schatten, maar ik verwacht dat ik hier al doende steeds meer feeling voor ga krijgen.
3. Het lukt me steeds beter om instructie en begeleiding te geven aan leerlingen met verschillende niveau's. Door een kortere tijdsplanning lukt het me bovendien steeds beter aandacht te geven aan individuele leerlingen met speciale onderwijsbehoeften.	3. Af en toe dagen merk ik dat ik een dag heb waarop ik (veel) minder energie heb. Dit heeft meteen een weerslag op (mijn klassenmanagement in) de groep. Ik wil graag meer inzicht verwerven hoe ik mezelf op zo'n dag weer 'op kan laden'.

<u>5. Competent in samenwerken met collega's</u>	
Huidige competentie	Leerdoel
1.-Ik ben in staat om efficiënt en oplossingsgericht te overleggen. Dit gebeurt bij onze school zowel tijdens gerichte besprekingen met collega's, vergaderingen, etc. als tijdens de informele bijeenkomsten zoals de lunchpauzes. Ik heb daarbij gemerkt dat ik een goede luisterhouding heb en in staat ben om positieve feedback te geven aan collega's.	1.-Ik denk dat er op onze school nog wel verbeterpunten zijn wat betreft afspraken rondom het overnemen van taken bv als collega's even weg moeten uit hun groep omdat ze een conflict met een paar kinderen moeten oplossen.
2. Ik heb met mijn duopartner samengewerkt aan de opzet van onze organisatie in de klas. Het is ons gelukt om samen het didactisch groepsoverzicht en de groepsplannen voor rekenen en taal te maken.	2. Ik sta dit jaar samen met mijn duopartner voor de groep. Ik vind het een uitdaging om samen de lijnen uit te zetten en te streven naar een (voor de leerlingen) zo eenduidig mogelijke aanpak van de klassenorganisatie. Hierbij is een goede overdracht essentieel.
3.Ik vond het heel leerzaam om als groepsleerkracht deel te nemen aan de overleg momenten met mijn collega's. Gaandeweg kreeg ik steeds meer zelfvertrouwen toen ik merkte dat ik op een volwaardige manier deel kon nemen,	3. Ik vind het soms moeilijk om om te gaan met feedback. Ik pak dit dan te veel als kritiek op en ga in de verdediging. Ik moet leren om eerst te luisteren en dan pas te reageren.
<u>6. Competent in samenwerken met de omgeving</u>	
Huidige competentie	Leerdoel
1.Ik heb ervaring opgedaan bij het leiden van voortgangsgesprekken met ouders, intern begeleiders en ambulant begeleiders. -Inschakelen van hulp bij derden	1.-Tot nu toe heb ik vooral ervaring opgedaan bij het samenwerken met de mensen die betrokken zijn bij de rugzakleerlingen. Ik hoop in de toekomst ook meer ervaring en kennis te kunnen op doen met betrekking tot het samenwerken met collega leerkrachten, logopedisten, dramatherapeut, maatschappelijk werk, etc.

2. Ik heb ondervonden dat we een prettig team hebben dat goed samenwerkt en elkaar steunt waar dit mogelijk is. Het is een fijn gevoel dat ik volwaardig meedraai!	2.-Op dit moment werk ik 2 dagen als rugzakbegeleidster en 2 dagen per week als leerkracht. Hierdoor heb ik met nog meer mensen in de organisatie te maken.
3. Ik heb dit jaar een goed contact gehad met de ouders van de leerlingen uit mijn groep. Ik vond het af en toe best spannend (vooral bij `slecht nieuws` gesprekken) maar het is me goed afgegaan.	3. Wat betreft moeilijkere leerlingen en bijkomende gespreksstof zijn de contacten ook wel naar tevredenheid van beide partijen verlopen van. Ik vond het wel moeilijk om met geëmotioneerde ouders om te praten. Vooral met ouders die ten einde raad zijn.

7. Werken aan eigen ontwikkeling

Huidige competentie	Leerdoel
1. Open staan voor kritiek en feedback van anderen. Zo vraag ik regelmatig aan de kinderen wat ze van mijn lessen vinden. Ik vraag door of ze alles begrepen hebben en welke werkvormen ze prettig vonden en welke niet. Ik neem deze informatie mee bij de voorbereiding van mijn volgende lessen. Ook mijn collega's leg ik regelmatig situaties voor. Door er samen over door te praten kun je vaak beter beslissen welke oplossing de beste is.	1.Ik ben herintreder en ben daardoor pas kort werkzaam in het onderwijs. Toch vind ik dat ik al heel veel geleerd heb. Ik wil me graag zo optimaal proberen verder te ontwikkelen door vakliteratuur te lezen en zeer actief deel te nemen aan werkgroepen, vergaderingen, studiedagen, cursus Bompec, opleiding Master Sen, enz.
2. Ik heb het eerste studiejaar van mijn Master Sen studie met goede resultaten afgesloten. -Vanaf dit jaar sta ik voor het eerst als leerkracht voor de groep. Ik heb het gevoel dat ik al meteen volledig meedraai. Er is sprake van een intensieve en prettige samenwerking met mijn duopartner.	2. Ik heb dit jaar voor de eerste keer een groepsplan rekenen opgesteld. Ik vond dit zeer leerzaam maar ik wil me er nog verder in ontwikkelen. Ik zit dit jaar ook in de werkgroep rekenen, ook hier verwacht ik veel van te kunnen leren.
3. Doordat de Master Sen studie heb ik me kunnen ontwikkelen op een heel breed gebied. Het was heel leerzaam om de theorie in de praktijk toe te passen.	3. Het komend jaar wil ik me graag verder ontwikkelen in de praktijk. Ik verwacht dat ik volgend jaar 4 dagen voor de klas sta. Dat is weer een nieuwe uitdaging want dan ben ik de

	eerst verantwoordelijke persoon en zal dus de koers uit moeten zetten.
--	--

8. Verdiepingsdimensie A: professionele beroepshouding en kwaliteiten.

Huidige competentie	Leerdoel
1. Ik heb gemerkt dat ik makkelijk contact met kinderen maak en dat ik snel in staat ben om een vertrouwensband met kinderen op te bouwen. Ook geef ik over het algemeen veel complimenten en ik zie dat dit de kinderen goed doet.	1. Soms trek ik me de problemen van leerlingen nog te veel aan. Ik vind het dan moeilijk om het thuis los te laten. Ik weet dat het niet goed is om er thuis over te blijven piekeren en ik moet nog leren om hier beter mee om te kunnen gaan.
2.	2. Dit blijf ik lastig vinden, maar ik heb wel geleerd om zaken die ik zelf niet kan oplossen, over te dragen aan de interne begeleider, maatschappelijk werker of de vertrouwenspersoon. Daardoor kan ik het probleem ook beter loslaten.
3. Het lukt me steeds beter om de problemen van school achter me te laten als ik thuis ben. Daardoor kan ik thuis me beter ontspannen en dat werkt positief door als ik weer terug ben op school.	3. -Ik heb gemerkt dat ik soms te fel reageer op situaties. Ik wil graag leren om hier meer controle over te krijgen. -Ik heb gemerkt dat kinderen humor bij leerkrachten erg kunnen waarderen. Ik denk dat ik hier nog in mag groeien!

9. Verdiepingsdimensie B: diepgang in kennistoepassing en -ontwikkeling.

Huidige competentie	Leerdoel
1. Ik werk pas sinds vorig schooljaar in het onderwijs. Het voorgaand schooljaar heb ik al ontzettend veel geleerd, o.a. door het werken met methodes, het bijwonen van vergaderingen, het volgen van de basiscursus over autisme en het volgen van een cursus inzake sociale vaardigheidstrainingen. Ook dit jaar kan	1. Ik wil nog meer methodische en theoretische kennis opdoen over leer- en gedragsproblemen. Ik hoop daarbij meer inzicht te krijgen in verbanden en oplossingen Een van mijn rugzakleerlingen heeft PDD-NOS. Hij is vaak zeer gefrustreerd omdat zijn fijne motoriek niet zo goed ontwikkeld is. Hierdoor is hij duidelijk

ik me verder ontwikkelen. Ik heb voor de eerste keer een groepsplan rekenen gemaakt en zit op school in de werkgroep rekenen. Verder neem ik deel aan de cursus BOMPEC en ik volg de opleiding Master Sen.	ook faalangstig geworden. Op dit moment proberen wij er met name voor te zorgen dat deze leerling tijdig hulp krijgt zodat zijn frustratie niet zo groot wordt dat hij niet meer kan functioneren. Hij heeft dus nog veel hulp nodig maar er moet wel een goede balans gevonden worden waarbij hij ook weer niet te veel ontzien wordt zodat we toch geleidelijk zijn zelfstandigheid (en dus ook zijn zelfvertrouwen) kunnen vergroten.
2. Ik heb naast de, bovengenoemde zaken ook nog deelgenomen aan een cursus video-interactiebegeleiding en een cursus gesprekstechnieken om te praten met kinderen met autisme. De geleerde vaardigheden heb ik ook meteen in de praktijk toe kunnen passen bij mijn rugzakleerlingen.	2.-Na een intensieve (rugzak) begeleiding speelt dit probleem inmiddels bijna niet meer. Deze leerling laat nu ook veel minder frustraties en faalangstig gedrag zien. -Nu ik voor de klas sta merk ik dat je in de klassenorganisatie rekening moet houden met de onderwijsbehoeften van “speciale” leerlingen. Deze leerlingen hebben veel structuur en duidelijkheid nodig. Bovendien hebben ze vaak behoefte aan specifieke begeleiding bij hun taken en/of gedrag. Ik zou hier graag meer handvatten voor willen krijgen.
3. -In een SBO klas zitten kinderen met totaal verschillende achtergronden en onderwijsbehoeften. Je moet ieder kind “op maat” begeleiden. Over het algemeen kan ik zeggen dat het me steeds beter lukt om aan te sluiten bij deze behoeften. -Mede, door mijn Master Sen studie is er diepgang gekomen in mijn kennistoepassing en ontwikkeling!	3. Alhoewel ik vind dat ik al veel geleerd heb kan ik me zeker nog verder ontwikkelen op dit gebied!

Bijlage 12 Verslag afronding bijeenkomsten in de leerlijn

Tijdens de intervisiebijeenkomsten zijn er door mijn medestudenten en mij casussen ingebracht. Dit waren over het algemeen casussen die herkenbaar waren als je, net als ik, werkzaam bent als leerkracht in het Speciaal Basis Onderwijs.

12.1. Welke kernthema's zijn voor mij belangrijk gebleken?

We hebben het verschillende keren gehad over leerlingen die een speciale aanpak nodig hebben in verband met hun stoornis, gedrag (binnen de klas en op het schoolplein), leervorderingen of taakaanpak. Ik vond deze thema's interessant en leerzaam omdat de casussen herkenbaar waren uit mijn eigen klassenpraktijk, en je door intervisie goede handreikingen kreeg hoe je met een bepaalde problematiek om kan gaan.

We hebben het ook verschillende keren over klassenorganisatie gehad. Ook dit was voor mij een belangrijk thema, aangezien ik dit jaar pas voor het eerst als leerkracht voor de klas sta en ik de klassenorganisatie nog een hele klus vind. De tips van mijn medestudenten hebben mij weer wat verder gebracht in dit leerproces.

Verder vond ik de casussen rond de sociaal-emotionele begeleiding van kinderen belangrijk. Op onze school hebben we met het hele team de BOMPEC-cursus (Beter Omgaan Met Problemen en Conflicten) gevolgd. Dit was zeer leerzaam en we hebben hier als team goede afspraken over kunnen maken. Omdat dit voor de algehele veiligheid op school zo'n belangrijk thema is, is het ook goed om te horen hoe andere scholen hiermee omgaan.

12.2. Wat heb ik geleerd?

Over mezelf

Ik heb met name geleerd dat ik eerst goed naar de ander moet luisteren voordat ik mijn eigen mening geef. Als een andere student tijdens de bijeenkomsten een probleem inbracht, had ik de neiging om meteen met oplossingen te komen. Het was echter de bedoeling om eerst te luisteren en vervolgens vragen te stellen die de student konden helpen om het probleem te verhelderen.

Verder heb ik meer vertrouwen gekregen in mijn eigen kunnen. Als er tijdens de bijeenkomsten casussen van andere studenten besproken werden, had ik vaak intuïtief al heel snel een aanpak ik mijn hoofd hoe ik in een dergelijke situatie zou handelen. Vaak bleek tijdens de intervisie dat mijn ideeën over een mogelijke aanpak redelijk overeenkwamen met de adviezen die door de anderen gegeven werden..

Over mezelf in relatie tot kinderen

Ik heb gemerkt dat ik alles wil doen om een kind te helpen. Daarbij ben ik soms te fanatiek. Sommige dingen hebben gewoon wat meer tijd nodig. Zo heb ik me een tijdje heel bezorgd gemaakt over een leerling die gefrustreerd was over zijn kwaliteiten op het gebied van schrijven en tekenen. Ik had al snel een heel plan in mijn hoofd om hem te helpen met zijn fijne motoriek. Achteraf bleek dat de frustraties van deze leerling vanzelf overgingen nadat hij een aantal succeservaringen had opgedaan. Hierdoor ging hij minder krampachtig schrijven en tekenen, wat ten goede kwam aan de kwaliteit van zijn schriftwerk en tekeningen.

Verder heb ik geleerd dat ik in mijn gesprekken met kinderen zo veel mogelijk moet proberen om kinderen uit zichzelf hun verhaal te laten vertellen. Ik moet niet te veel voor hun invullen en niet meteen met oplossingen komen. De leerling moet zelf ervaren dat hij een bepaalde situatie vervelend vindt en dat hij daar aan wil werken.

Over mezelf in relatie tot medevolwassenen

Ik heb ervaren dat ik, ondanks het feit dat ik nog maar zo kort werkzaam ben in het onderwijs, volwaardig mee kan denken en praten over verlegenheidsituaties. Ik had een goed inbreng tijdens de intervisiebijeenkomsten en het lukte me gaandeweg ook steeds beter om op de juiste manier te reageren op andere studenten.

Over mezelf tot je werk leerkracht:

Ik heb door de Master Sen studie een meer onderzoekende houding gekregen. Het lukt me daardoor beter om een probleem eerst vanuit alle hoeken te bekijken. Hierdoor lukt het ook

beter om hier een handelingsgericht vervolg aan te geven. Je kunt vervolgens ook beter een lange termijn aanpak uitstippelen en deze aanpak ook inpassen in je klassenpraktijk.

12.3. Wat ben ik anders gaan doen als gevolg van de leerbijeenkomsten?

Toen ik mijn eigen casussen voorgelegd heb, heb ik een aantal goede tips gekregen. Zo had ik in de rekengroep een leerling die zijn werk nooit af kreeg en veel extra hulp nodig had. Op het eerste gezicht leek het dat het rekenniveau, waarin hij was ingedeeld, te moeilijk was. Na de intervisie werd het me duidelijk dat de problemen van deze jongen ook te maken konden hebben met concentratieproblemen en/of faalangst. of automatiseringsproblemen. Om erachter te komen wat nu daadwerkelijk zijn probleem was moest ik dus meer informatie verzamelen. Onlangs is uit onderzoek gebleken dat deze jongen inderdaad concentratieproblemen heeft. Hij was wel op het goede rekenniveau ingedeeld, maar door zijn concentratieproblemen, krijgt hij zijn werk minder snel af. Je kunt in zijn geval het beste wat werk wegstrepen en afspraken maken over het werk wat hij wel af moet krijgen. Tijdens de bijeenkomsten heb ik ervaren dat je door intervisie, problemen kunt verhelderen en bruikbare ideeën krijgt. Als ik nu in mijn klassenpraktijk tegen problemen aanloop, ga ik eerst analyseren wat er aan de hand is en ik reflecteer hoe ik hierop gereageerd heb. Vervolgens bekijk ik of mijn acties het gewenste effect hebben gehad. Zo nodig ga ik mijn aanpak bijstellen. Bovendien klop ik wat sneller bij een collega aan, om een verlegenheidssituatie te bespreken. Dit kan mij helpen om de situatie te verhelderen. Bovendien heeft mijn collega mogelijk bruikbare tips.

Waarover ben ik anders gaan denken als gevolg van de leerbijeenkomsten?

Ik heb ondervonden dat zelfs de meest ervaren leerkracht nog regelmatig verlegenheidssituaties tegenkomt. Dit was voor mij een geruststelling want ik had, toen ik net als herintreder begon, vaak het gevoel dat de problemen waar ik tegenaan liep te maken hadden met mijn onervarenheid.

12.4. Hoe merken anderen dat en wat krijg je hierover terug?

Ik durf me kwetsbaarder op te stellen. Ik praat open over de problemen die ik tegenkom. Mijn collega's proberen mij te helpen door naar mij te luisteren en feedback te geven. Ik heb het gemerkt dat het prettig is om zaken met je collega's te bespreken. Het helpt echt om goede beslissingen te nemen en je kunt bovendien af en toe "stoom afblazen". Nu ik

zelf wat eerder aanklop bij een collega, komen zij ook vaker naar mij met hun verlegenheid-situaties. Het geeft me altijd een goed gevoel als ik een collega weer op weg kan helpen.

12.5. Op welke manier heeft dit alles betekenis voor wat ik wilde leren volgens mijn persoonlijk ontwikkelingsplan?

In mijn POP heb ik vaak aangegeven dat ik meer handvatten wil krijgen voor kinderen met speciale onderwijsbehoeften, begeleiding op sociaal-emotioneel gebied en klassenmanagement. Deze onderwerpen zijn ruim aan bod gekomen gedurende de gehele Master Sen studie en zeker ook tijdens de intervisiebijeenkomsten. Hierdoor heb ik me verder kunnen verdiepen in de theoretische achtergronden en ik heb ik heb veel praktische handreikingen gekregen. Hiervan heb ik ook gebruik kunnen maken bij het maken van mijn onderzoeksverslag.

12.6. Onderzoekende houding

Ik ben me er meer bewust van geworden dat ik van mijn eigen ervaringen kan leren. Door kritisch te reflecteren op mijn eigen handelen krijg ik meer inzicht in de situatie . Zo kan ik de balans opmaken: Wat ging goed, wat moet de volgende keer anders.

Daarnaast kan ik bij verlegenheidsituaties terugvallen op adviezen uit de theorie en/of advies inwinnen bij collega's. Op basis van voortschrijdend inzicht kan ik vervolgens mijn leerkrachtgedrag bijsturen.